Livsmedelsverket

L – 2026 nr 12

Utvärdering av riskklassningsmodellen



Denna titel kan laddas ner från: Livsmedelsverkets publikationer

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Livsmedelsverket, 2026.

Författare:
Love Berggrund & Victoria Wahlman.

Rekommenderad citering:
Livsmedelsverket. Berggrund, L. & Wahlman, V. 2026.
L 2026 nr 12: Utvärdering av riskklassningsmodellen. Livsmedelsverkets rapportserie. Uppsala.

L 2026 nr 12
ISSN 1104–7089

Innehåll

Sammanfattning 4
1. Inledning 7
2. Kontrollpersonalens uppfattning 14
3. Branschorganisationernas uppfattning 20
4. Den totala mängden kontroll 28
5. Sista led 33
6. Tidigare led 39
7. Dricksvattenanläggningar 46
8. Huvudkontor och kontaktmaterialverksamheter 50
9. Avgifter 53
10. Reduktion vid god efterlevnad och tredjepartscertifiering 59
11. Processen med att ta fram modellen 72
12. Slutsatser och rekommendationer 77
Bilaga 1: Beräkningar 84
Bilaga 2: Enkäten 89

Sammanfattning

År 2024 trädde en ny riskklassningsmodell i kraft. Riskklassningsmodellen är ett stöd för myndigheterna att bedöma hur ofta de ska kontrollera olika verksamheter. Antalet kontroller styrs av vad en livsmedelsverksamhet gör och hur stor den är.

Modellen fungerar för kontrollmyndigheterna

De flesta inom kontrollpersonalen är neutrala eller försiktigt positiva till den nya riskklassningsmodellen. Ungefär sju av tio ger modellen en trea eller fyra på en femgradig skala. Det framgår av en enkät vi har skickat till de som arbetar med livsmedelskontroll på kommunala kontrollmyndigheter och Livsmedelsverket. Vi tolkar detta som att modellen över lag fungerar för och är accepterad av kontrollmyndigheterna.

Men det finns också kritiska röster bland kontrollpersonalen. Kritiken handlar bland annat om att modellen är tidskrävande att tillämpa och för detaljerad, och att den ger för lite kontroll sett till riskerna i vissa typer av verksamheter. När vi bad kontrollpersonalen värdera den nya modellen mot den gamla ansåg omkring en fjärdedel av kontrollpersonalen att den gamla riskklassningsmodellen var bättre.

Det finns kritik bland branschorganisationerna

Flera branschorganisationer för livsmedelsföretag som berörs av riskklassningsmodellen är positiva till delar av den nya riskklassningsmodellen. I första hand uppskattar de möjligheterna till reduktion.

Det finns samtidigt en kritik mot att modellen är komplicerad, detaljerad och svår att förstå. Det finns flera skäl till att modellen ser ut som den gör. Dels strävade Livsmedelsverket efter en modell som fördelar kontroll på ett precist sätt utifrån risker. Dels kopplade Livsmedelsverket modellens uppbyggnad till vissa krav som finns på rapportering till EU-kommissionen, för att undvika den administrativa börda det innebär att samla in dessa uppgifter separat. Vi ser poänger med detta, men bedömer att det har bidragit till att modellen är mer tidskrävande än den gamla och att den blir svår att förstå för många företag.

Flera branschorganisationer anser också att riskklassningsmodellen borde ge en kontrolltid för varje verksamhet. I den gamla modellen fick varje verksamhet ett visst antal kontrolltimmar, medan den nya modellen styr antalet kontroller. Branschorganisationer framhåller att företagen betalar för antalet timmar, och att den nya modellen öppnar för att kontrollmyndigheterna tar betalt för fler timmar än de borde. Vi anser att det är önskvärt att myndigheterna även fortsättningsvis kan anpassa antalet timmar efter behoven vid varje

enskild kontroll. Samtidigt varierar det i dagsläget mycket mellan myndigheterna vad gäller hur många timmar de fakturerar per kontroll. Det är en fråga Livsmedelsverket bör följa.

Flera branschorganisationer är också kritiska till att modellen ger för mycket kontroll för små verksamheter med många aktiviteter, till exempel gårdsmejerier. Livsmedelsverket har dock satt ett tak för hur många kontroller per år sådana verksamheter ska få, vilket ger ett mer rimligt utfall. Detta tak finns i en vägledning till kontrollmyndigheterna, men är inte en del av själva riskklassningsmodellen.

Branschorganisationerna är också missnöjda med processen med att ta fram den nya modellen. De upplever att de lade mycket tid på att lämna synpunkter utan att få gehör från Livsmedelsverket. De flesta branschorganisationer vill dock inte göra om modellen på nytt från grunden. De ser behov av vissa justeringar, men behåller hellre den nya modellen än börjar ett nytt stort arbete med en ny riskklassningsmodell.

Mindre kontroll för de flesta verksamheter

De allra flesta verksamheter får mindre kontroll med den nya modellen. Vi bedömer att den nya modellen totalt ger omkring 15 000 färre planerade kontroller per år. Minskningen av antalet kontroller är generellt störst för verksamheter i sista led (till exempel restauranger, matbutiker och skolkök), för små verksamheter och för verksamheter med låga risker.

En del verksamheter har dock fått mer kontroll. Antalet kontroller har ökat tydligt för grossister och del större livsmedelsproducenter. En viktig utgångspunkt för den nya riskklassningsmodellen var att flytta kontroll från sista led till tidigare led. Vi bedömer att detta ger bättre förutsättningar att fokusera på de största riskerna i livsmedelskedjan, både sett till hälsorisker och risken för att konsumenter blir lurade.

Vi får dock signaler från både branschorganisationer och kontrollmyndigheter om att en del verksamheter får fel mängd kontroll sett till riskerna. Till exempel anser en grupp inom kontrollpersonalen att en del pizzerior borde få mer kontroll. Vi anser att Livsmedelsverket med utgångspunkt i dessa signaler bör se över om det finns vissa typer av verksamheter som får fel mängd kontroll i den nya modellen. Generellt sett bedömer vi dock att modellen klarar av att fördela kontroll utifrån risker på ett ändamålsenligt sätt.

Mindre kontroll ger lägre avgifter för företagen

Mindre kontroll ger lägre avgifter för livsmedelskontrollen. De totala avgifterna för planerad livsmedelskontroll har minskat med omkring 110 miljoner mellan 2022 och 2025, om vi justerar för höjda timtaxor. Vi bedömer att den nya riskklassningsmodellen har bidragit till lägre avgifter för företagen, eftersom den ger mindre kontroll. Det innebär också att

kontrollmyndigheterna har behövt minska sin verksamhet. Det är dock svårt att bedöma exakt hur riskklassningsmodellen har påverkat avgifterna, bland annat eftersom kontrollmyndigheterna under samma tidsperiod har bytt sätt att ta betalt för kontrollen (från förhandsdebitering till efterhandsdebitering).

Möjligheterna till reduktion fungerar generellt bra

Verksamheter kan få färre kontroller om de har klarat tidigare livsmedelskontroller utan avvikelser eller har en oberoende part som också kontrollerar verksamheten. Det kallas för reduktion vid god efterlevnad respektive tredjepartscertifiering. Våra undersökningar visar att både kontrollmyndigheterna och flera av branschorganisationerna är relativt nöjda med hur detta fungerar. Vår analys visar också att verksamheter som har tredjepartscertifiering generellt sett klarar livsmedelskontrollen bättre än andra verksamheter, vilket gör det motiverat att minska kontrollen för dessa verksamheter.

Flera branschorganisationer framhåller dock att många verksamheter fick större reduktion för god efterlevnad i den gamla riskklassningsmodellen. Storleken på reduktionen är i den nya modellen kopplad till riskklassningen, vilket gör att det i vissa fall framstår som inkonsekvent hur stor reduktionen blir för olika verksamheter.

Slutsatser och rekommendationer

Vår sammantagna bedömning är att riskklassningsmodellen fungerar hyggligt. Den har flera styrkor. Den lyckas över lag fördela kontroll på ett ändamålsenligt sätt, den ger lägre avgifter för de flesta företag och den fungerar för kontrollmyndigheterna. Men den har också svagheter – modellen är mer detaljerad än önskvärt och har inte landat bra hos alla branschorganisationer.

Vi lämnar sex rekommendationer om Livsmedelsverkets fortsatta arbete:

1. Livsmedelsverket bör se över möjligheterna att minska antalet aktiviteter i modellen.
2. Livsmedelsverket bör hitta en lösning inom modellen för små hantverksmässiga verksamheter.
3. Livsmedelsverket bör ta ställning till om det finns vissa verksamheter som får fel mängd kontroll.
4. Livsmedelsverket bör följa hur lång tid kontrollerna tar.
5. Livsmedelsverket bör se över utformningen av reduktionen.
6. Livsmedelsverket bör dra lärdom från arbetet med att ta fram riskklassningsmodellen.

1. Inledning

Den 1 januari 2024 trädde en ny riskklassningsmodell i kraft, som styr livsmedelskontrollen i leden efter primärproduktionen. I denna rapport utvärderar vi riskklassningsmodellen.

1.1 Modellen är ett stöd för att bedöma hur mycket kontroll olika verksamheter ska få

Livsmedelskontrollen ska vara riskbaserad och genomföras regelbundet och med lämplig frekvens. Det framgår av artikel 9 i förordning (EU) 2017/625. Kontrollmyndigheterna ska då bland annat ta hänsyn till hälsorisker kopplade till verksamheter och varor och till risker för att konsumenterna vilseleds.

För att stödja myndigheternas planering av kontrollen har Livsmedelsverket tagit fram en riskklassningsmodell. Den kan användas för att bedöma kontrollbehovet i enskilda verksamheter och fastställa en kontrollfrekvens. Livsmedelsverket har ett allmänt råd om att kontrollmyndigheterna ska använda Livsmedelsverkets riskklassningsmodell, men de kan välja att ta fram och använda en annan modell som fyller samma syfte.

En ny riskklassningsmodell trädde i kraft 1 januari 2024. Alla kommunala kontrollmyndigheter samt Livsmedelsverket använder denna riskklassningsmodell. Denna modell ersatte en tidigare riskklassningsmodell från 2013, som nästan alla kontrollmyndigheter använde.

Riskklassningsmodellen gäller livsmedelsverksamheter i leden efter primärproduktionen, dricksvattenanläggningar samt kontaktmaterialverksamheter. Livsmedelsverksamheter i primärproduktionen, till exempel jordbruk, omfattas inte av riskklassningsmodellen.

1.1.1 Riskklassningsmodellens utformning

Riskklassningsmodellen används för att beräkna en riskklass och en kontrollfrekvens för varje enskild verksamhet. Kontrollfrekvensen är antalet planerade kontroller över en femårsperiod. Modellen bygger på följande uppgifter:

- Huvudsaklig inriktning på verksamheten. Det kan till exempel vara livsmedelsanläggning i sista led, livsmedelsanläggning i tidigare led och dricksvattenanläggning.
- Aktiviteter som sker i verksamheten. Det kan till exempel vara bakning, inköp av livsmedel, kylförvaring eller märkning.

- Verksamhetens omfattning, alltså vilken storlek eller spridning verksamheten har. För de flesta verksamheter mäts omfattningen i antalet årsarbetskrafter. I tidigare led mäts det oftast som produktionsvolym,
- Om verksamheten hanterar livsmedel och produktgrupper som omfattas av specialregler. Det kan till exempel vara stärkelserika livsmedel som upphettas eller kosttillskott.

Utifrån dessa uppgifter ger modellen en riskklass till varje verksamhet. Tabell 1.1 illustrerar hur riskklassen avgörs för verksamheter med huvudsaklig inriktning i sista led (till exempel restauranger och livsmedelsbutiker). Aktiviteterna och eventuella specialregler har då summerats ihop till en kontrollpoäng, som tillsammans med omfattningen avgör vilken riskklass verksamheten hamnar i.

Tabell 1.1. Riskklasser i sista led, utifrån omfattning och antal kontrollpoäng

Omfattning (i årsarbetskrafter)	0–10 p	11–20 p	21–35 p	36–50 p	Över 50 p
Mikro (0–1)	SL1	SL2	SL3	SL4	SL5
Liten (1–5)	SL2	SL3	SL4	SL5	SL6
Mellan (5–15)	SL3	SL4	SL5	SL6	SL7
Stor (över 15)	SL4	SL5	SL6	SL7	SL8

Riskklassen ger en kontrollfrekvens för en femårsperiod, det vill säga hur många gånger verksamheten ska kontrolleras på fem år. Tabell 1.2 visar vilken kontrollfrekvens som respektive riskklass ger i sista led.

Tabell 1.2. Kontrollfrekvens per riskklass i sista led

Riskklass	Kontroller per 5 år	Kontroller per år (i genomsnitt)
SL1	1	0,2
SL2	2	0,4
SL3	4	0,8
SL4	5	1
SL5	10	2
SL6	15	3
SL7	20	4
SL8	25	5

Om kontrollmyndigheten bedömer att riskklassen inte motsvarar verksamhetens verkliga kontrollbehov har myndigheten möjlighet att justera frekvensen, både uppåt och nedåt.

Verksamheter kan också få sänkt kontrollfrekvens, så kallad reduktion, om de uppfyller något av följande villkor:

- God efterlevnad av livsmedelslagstiftningen vid tidigare kontroller.
- Uppvisande av giltigt certifikat från en tredjepartsstandard som Livsmedelsverket granskat och tagit upp i sin förteckning.

1.2 Bakgrund till den nya riskklassningsmodellen

Livsmedelsverket fick 2017 i uppdrag av regeringen att se över och vid behov justera den riskklassningsmodell som tillämpas inom livsmedelskontrollen. Regeringen angav som syfte att öka förståelsen för den kontroll som kontrollmyndigheterna utför och avgifterna kopplade till denna kontroll samt att skapa förutsättningar för en enhetligare tillämpning av modellen.

I redovisningen av detta uppdrag under 2018 presenterade Livsmedelsverket ett första utkast på en ny riskklassningsmodell. En utgångspunkt med denna modell var att riskerna inte skulle behöva beräknas individuellt för varje anläggning, utan i stället utgå från en riskklassning av hela branscher.[1]

Livsmedelsverket skickade ut utkastet på en ny riskklassningsmodell på remiss. Under 2019 kom det dock nya krav på hur EU:s medlemsländerna ska rapportera kontrollresultat till EU-kommissionen. Livsmedelsverket beslutade då att förslaget på riskklassningsmodell skulle arbetas om för att möta dessa krav.

1.2.1 Utgångspunkter för den nya riskklassningsmodellen

Livsmedelsverket skickade ut en uppdaterad riskklassningsmodell på remiss under 2021. I detta förslag angav Livsmedelsverket ett antal utgångspunkter i arbetet med att ta fram en ny riskklassningsmodell:

- Modellen ska vara anpassad till den nya myndighetsrapporteringen och de krav som ställs på rapportering till EU-kommissionen. De uppgifter om respektive verksamhet som behövs för riskklassningen används även i rapporteringen.[2]

[1] Livsmedelsverket (2018). *Livsmedelsverkets översyn av riskklassningsmodell för livsmedelskontroll.*

[2] För mer information om kraven på rapportering till EU-kommissionen, se EU-kommissionens genomförandeförordning (EU) 2019/723 av den 2 maj 2019 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 vad gäller den standardiserade förlaga som ska användas i medlemsstaternas årliga rapporter.

- Modellen ska ta hänsyn till intentionerna i förordning (EU) 2017/625, den så kallade kontrollförordningen, vilket bland annat innebär möjlighet till reducerad kontrollfrekvens genom tredjepartscertifiering.
- Modellen ska ge förutsättningar för att den offentliga kontrollen utförs regelbundet och med lämplig riskbaserad frekvens, och styra kontrollen dit den har störst effekt. Det innebär en förskjutning av kontrollresurser från sista led till tidigare led för att upptäcka och förebygga såväl hälsorisker som informationsbrister tidigare i livsmedelskedjan.
- Modellen ska ge en tillräcklig kontrollfrekvens för företag i tidigare led i livsmedelskedjan där det bedöms finnas risk för avsiktliga överträdelser lagstiftningen. Detta för att bedrägligt eller vilseledande förfarande ska kunna identifieras och stoppas tidigt i livsmedelskedjan innan livsmedlet sprids till många konsumenter.
- Föreskrifter ska tas fram för att öka möjligheterna till en mer enhetlig riskklassning i hela landet.

I juli 2021 angav regeringen hur ansvaret skulle se ut för kontroll av verksamheter som ägnar sig åt material som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel (kontaktmaterial). Detta ledde fram till att Livsmedelsverket också angav som utgångspunkt att modellen

- ska ge möjlighet till en riskbaserad kontroll på verksamheter som hänger samman med något led av tillverkning, förädling och distribution av material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel, så kallat kontaktmaterial.

1.3 Syftet med utvärderingen

Avdelningen för råd och reglering på Livsmedelsverket har tagit fram en uppdragsbeskrivning för utvärderingen av riskklassningsmodellen. I denna uppdragsbeskrivning framgår följande:

En utvärdering av den nya riskklassningsmodellen syftar till att ta reda på hur modellen används av kontrollmyndigheter, om den är accepterad och om den bidrar till att kontrollen är riskbaserad och utförs i linje med god kontrollsed. Undersökningen behöver även innefatta företagens perspektiv och visa hur trygga de känner sig med att modellen ger en riskbaserad kontroll. Det är också relevant att ta reda på hur reduktionen av kontrollfrekvens genom tredjepartscertifiering fungerar, eftersom det är ett nytt inslag i riskklassningsmodellen.[3]

[3] *Beslutsunderlag för utvärdering av ny riskklassningsmodell*. 2024-03-08, diarienummer 2026/00850–1.

1.3.1 Tre huvudsakliga datakällor i analysen

I utvärderingen använder vi tre huvudsakliga datakällor för att besvara frågorna i uppdragsbeskrivningen:

7. De data kontrollmyndigheterna årligen rapporterar till Livsmedelsverket om livsmedelskontrollen
8. Enkät till kontrollpersonalen
9. Intervjuer med branschorganisationer.

Data från livsmedelskontrollen

Vi använder kontrollmyndigheternas data från livsmedelskontrollen för att analysera hur riskklassningsmodellen har påverkat kontrollen av olika typer av verksamheter. Det hjälper oss att skapa en bild av hur mycket kontroll olika verksamheter får, men också hur riskklassningsmodellen har påverkat de avgifter kontrollmyndigheterna tar in från företagen. När vi har räknat på hur mycket kontroll olika typer av verksamheter får med den nya modellen i förhållande till den gamla har vi i regel analyserat hur kontrollen har förändrats för de verksamheter som fanns både 2022 och 2025. Vi har valt detta tillvägagångssätt för att undvika att analysen påverkas av hur många verksamheter som lagt ner respektive startat. En mer detaljerad beskrivning av hur vi har räknat finns i bilaga 1.

Enkät till kontrollpersonalen

För att få kontrollpersonalens bild av den nya riskklassningsmodellen skickade vi ut en enkät under våren 2026. Enkäten gick ut till chefer och inspektörer på de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket. Totalt svarade 575 av 956 personer på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på omkring 60 procent.

En grupp som sticker ut med en särskilt låg svarsfrekvens är chefer. Av de 216 chefer som fick enkäten svarade endast 86, vilket är omkring 40 procent. Vi bedömer dock att det inte har en avgörande påverkan på enkätens tillförlitlighet. En del av dessa chefer är ansvariga för flera kommunala verksamheter och har då inte nödvändigtvis samma närkontakt med riskklassningsmodellen som sina medarbetare, vilket gör att det är naturligt att svarsfrekvensen är lägre bland chefer.

Enkäten är gjord med verktyget EsMaker. Vi har tagit hjälp av en AI-tjänst som är inbyggd i enkätverktyget för att analysera fritextsvar i enkäten.

För mer information om enkäten, se bilaga 2.

Intervjuer med branschorganisationer

För att få en bild av företagens upplevelser av den nya riskklassningsmodellen intervjuade vi följande branschorganisationer:

- Livsmedelsföretagen (LI)
- Svensk Dagligvaruhandel (SvDH)
- Visita
- Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)
- Svenskt Vatten.

I intervjun med LRF deltog representanter för flera aktörer som är medlemmar i LRF Lokal (Gårdsmejeristerna, Eldrimner och Svenska Must- och Ciderproducenter).

Dessa branschorganisationer representerar inte alla livsmedelsverksamheter. Det beror dels på att en del typer av verksamheter inte har någon tydlig branschorganisation, dels på att alla verksamheter inte är medlemmar i den aktuella branschorganisationen. Till exempel kan små verksamheter vara mindre benägna att organisera sig i branschorganisationer än stora. Det medför en risk att vi bara fångar upp vissa företags erfarenheter av riskklassningsmodellen.

Vår utvärdering visar dock att små verksamheter generellt fått mindre kontroll med den nya riskklassningsmodellen, och därmed lägre avgifter, vilket vi uppfattar som en central fråga för många företag. Det talar emot att det skulle finnas ett betydande missnöje med riskklassningsmodellen bland små verksamheter, som inte fångas upp i denna utvärdering.

1.3.2 Avgränsningar

I utvärderingen ingår inte kontroll på slakt- och vilthanteringsanläggningar. Vi exkluderar då inte bara kontrollen av djur och slaktkroppar före och efter slakt, utan även den kontroll av livsmedelsföretagaren som också sker utifrån en riskklassningsmodell.

Kontrollen av slakt- och vilthanteringsanläggningar styrs av en särskild riskklassningsmodell och omfattar slakt- och vilthantering, animaliska biprodukter och djurskydd. Denna riskklassningsmodell bygger till stora delar på den riskklassningsmodell som vi utvärderar i denna rapport, men har vissa särdrag. Det är därför möjligt att en del av de slutsatser vi drar om riskklassningsmodellen i stort kan vara aktuella även för slakt- och vilthanteringsmodellen, men den har inte varit del av utvärderingen.

1.3.3 Om arbetet

Utvärderingen av riskklassningsmodellen har utförts av Love Berggrund och Victoria Wahlman, båda utvärderare på Enheten för utvärdering och samhällsanalys på Livsmedelsverket. En referensgrupp med representanter från Livsmedelsverket och de kommunala kontrollmyndigheterna har bidragit med synpunkter och inspel under arbetets gång.

Berörda branschorganisationer har fått möjlighet att lämna synpunkter på de delar av rapporten som tydligast berör deras medlemmar.

2. Kontrollpersonalens uppfattning

Det är viktigt att riskklassningsmodellen fungerar för och är accepterad av de myndigheter som tillämpar den. I detta kapitel redogör vi därför för hur personalen på kontrollmyndigheterna uppfattar modellen.

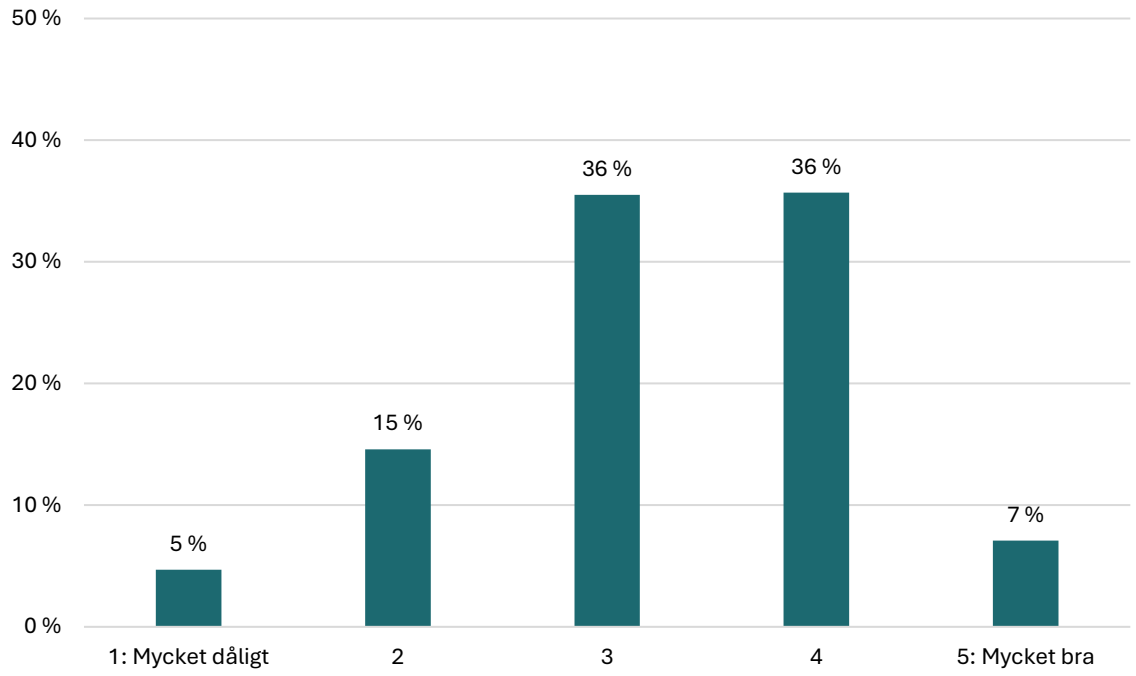
Kapitlet i korthet:

- De flesta inom kontrollpersonalen är neutrala eller försiktigt positiva till den nya riskklassningsmodellen. Ungefär sju av tio ger modellen en trea eller fyra på en femgradig skala. Omkring en fjärdedel av kontrollpersonalen anser dock att den gamla modellen var bättre.
- Anställda på små kontrollmyndigheter är mer positiva än övriga till den nya modellen, medan Livsmedelsverkets personal ger sämre betyg än andra grupper.
- De vanligaste åsikterna bland kontrollpersonalen är att modellen i viss grad eller i ganska hög grad styr kontrollen dit den ger störst effekt.

2.1 De flesta på kontrollmyndigheterna är neutrala eller försiktigt positiva till nya modellen

De flesta som arbetar på kontrollmyndigheter är neutrala eller försiktigt positiva till den nya riskklassningsmodellen. Det framgår av den enkät vi har gjort till kontrollpersonalen på de kommunala kontrollmyndigheterna och Livsmedelsverket. Mer än 70 procent av kontrollpersonalen ger modellen en trea eller fyra på en femgradig skala (figur 1).

Figur 1. Kontrollpersonalens uppfattning om hur den nya riskklassningsmodellen fungerar



Frågan vi ställde löd: *Hur tycker du att den nya riskklassningsmodellen fungerar generellt, om du tänker på ditt arbete det senaste året?*
Totalt antal svar: 575. Att summan av svarsalternativen inte summerar till 100 % beror på avrundningar och att 2 procent svarade vet ej.

Omkring 20 procent av respondenterna ger den nya modellen ett lågt betyg (1 eller 2).

2.1.1 Det finns variationer mellan grupper

Det finns variationer mellan olika grupper bland kontrollpersonalen. Kontrollpersonal med mer än fem års erfarenhet av livsmedelskontroll är något mer kritisk till modellen än de som arbetat en kortare tid än så med livsmedelskontroll. Det är också tydligt att anställda på små kontrollmyndigheter över lag är positiva till modellen, medan Livsmedelsverkets kontrollpersonal ger sämre betyg än andra grupper (tabell 2.1).

Tabell 2.1. Balansmått för utvalda grupper vad gäller uppfattning om nya riskklassningsmodellen

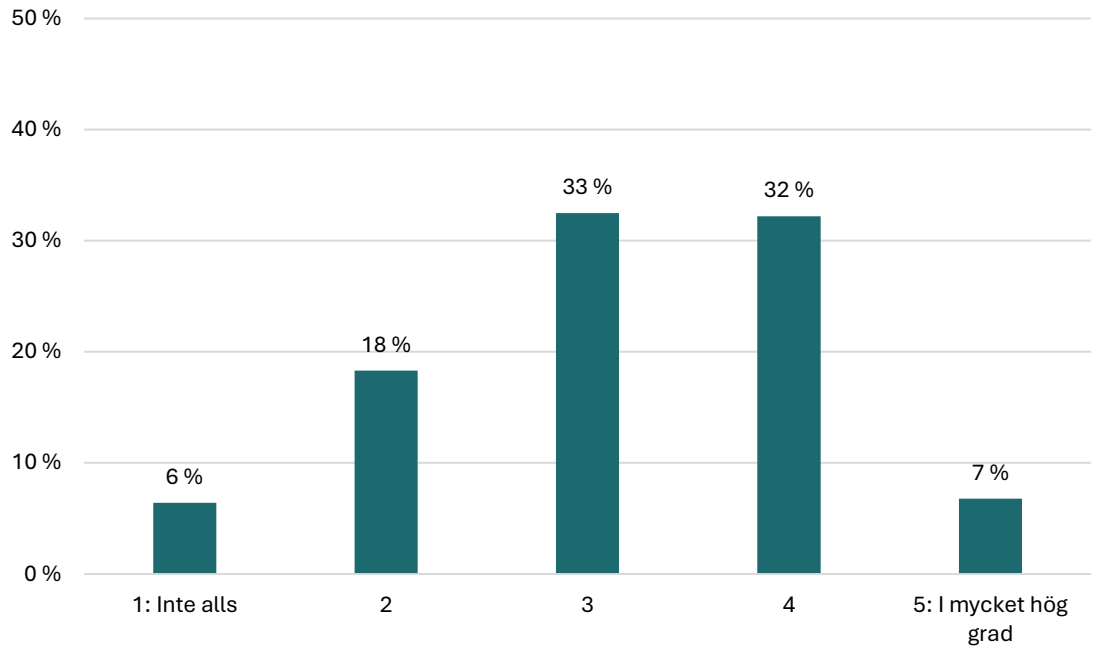
Grupp	Balansmått
3–5 års erfarenhet av livsmedelskontroll	+ 57
Mer än 5 års erfarenhet av livsmedelskontroll	+ 15
Anställd på liten kontrollmyndighet (högst en årsarbetskraft)	+ 43
Anställd på Livsmedelsverket	- 54
Alla	+ 23

Med balansmått avser vi andelen respondenter som har svarat 4 eller 5 minus andelen som har svarat 1 eller 2 på frågan *Hur tycker du att den nya riskklassningsmodellen fungerar generellt, om du tänker på ditt arbete det senaste året?* Ett positivt balansmått innebär därmed att andelen som tycker att modellen fungerar bra är större än andelen som tycker att den fungerar dåligt. Ett negativt balansmått innebär att andelen som tycker att modellen fungerar dåligt är större än andelen som tycker att den fungerar bra.

2.1.2 Modellen lyckas i viss grad styra kontrollen dit den ger störst effekt, enligt kontrollpersonalen

En central fråga i utvärderingen av riskklassningsmodellen är om modellen klarar av att ge lagom mycket kontroll till olika verksamheter. I enkäten har vi försökt fånga detta genom att fråga kontrollpersonalen om de anser att riskklassningsmodellen styr kontrollen dit den ger störst effekt. Omkring två tredjedelar av kontrollpersonalen har angett en trea eller fyra på en femgradig skala, vilket vi tolkar som att de anser att riskklassningsmodellen i viss grad/ganska hög grad styr kontrollen dit den ger störst effekt (figur 2).

Figur 2.Kontrollpersonalens uppfattning om riskklassningsmodellen styr kontrollen dit den ger störst effekt



Fråga vi ställde löd: *I vilken grad anser du att riskklassningsmodellen styr kontrollen dit den ger störst effekt?*
Totalt antal svar: 575. Att summan av svarsalternativen inte summerar till 100 % beror på avrundningar och att 4 procent svarade vet ej.

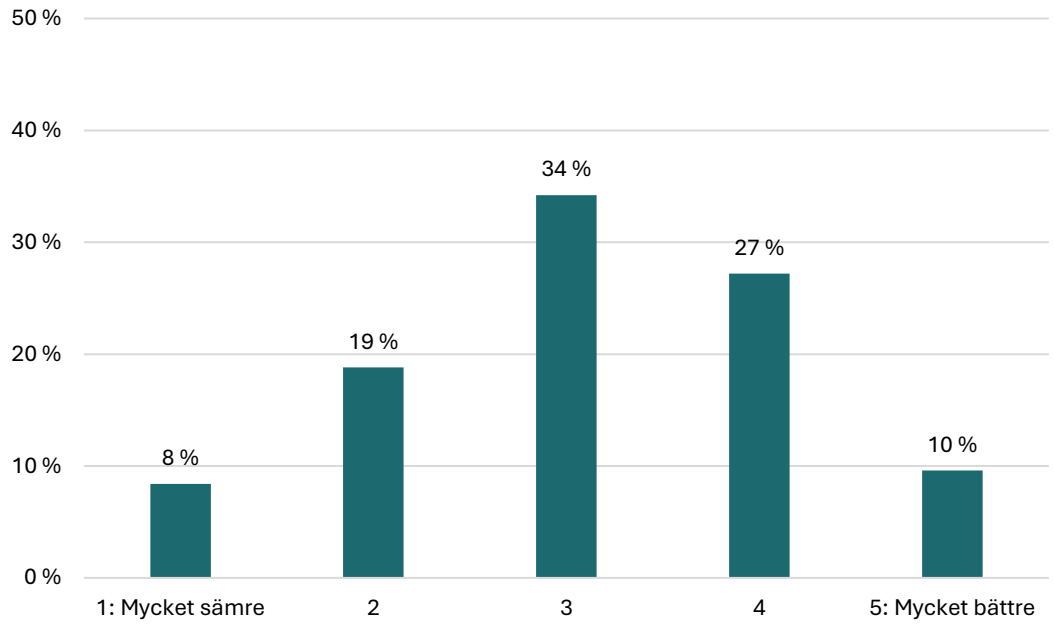
De svar vi har fått följer liknande mönster som frågan om hur riskklassningsmodellen fungerar generellt (se figur 1). Det är en indikation på att hur modellen styr kontrollen är en tungt vägande faktor i många respondenters generella värdering av modellen.[4]

2.1.3 En dryg fjärdedel av kontrollpersonalen anser att den gamla modellen var bättre

Bland kontrollpersonalen är åsikterna blandade om hur den nya modellen står sig mot den gamla. En dryg tredjedel (37 procent) av kontrollpersonalen anser att den nya modellen är bättre än den gamla. En nästan lika stor trupp (34 procent) verkar se modellerna som likvärdiga, medan 27 procent av respondenterna svarar att den nya modellen är sämre (figur 3).

[4] Det syns också om vi tittar på samvariationen i svar mellan dessa två frågor. Omkring hälften av respondenterna har angett samma värde på de två frågorna. Till exempel har omkring hälften av dem som satt en trea på den ena frågan också satt en trea på den andra frågan.

Figur 3. Kontrollpersonalens uppfattning om den nya riskklassningsmodellen jämfört med den gamla



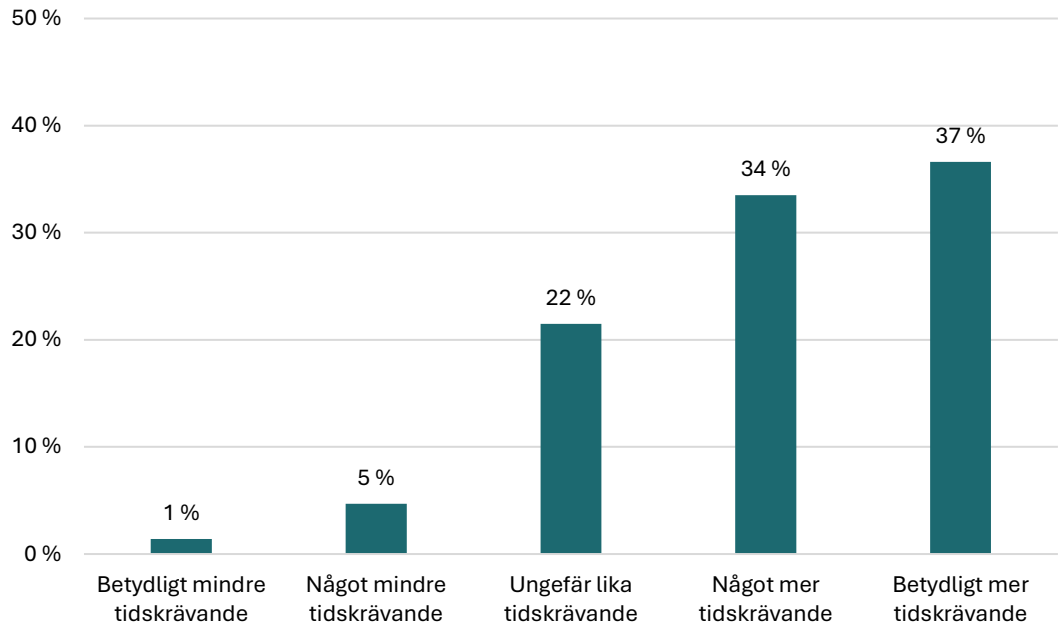
Fråga vi ställde löd: *Hur tycker du att den nya riskklassningsmodellen fungerar jämfört med den tidigare riskklassningsmodellen?*
Totalt antal svar: 575. Att summan av svarsalternativen inte summerar till 100 % beror på avrundningar och att 2 procent svarade vet ej.

I valet mellan den gamla och den nya modellen är det alltså något fler som föredrar den nya modellen, men det finns en betydande grupp som verkar tycka att den gamla modellen var bättre.

2.1.4 Modellen är mer tidskrävande för kontrollpersonalen

En klar majoritet (drygt 70 procent) av kontrollpersonalen anser att den nya modellen är mer tidskrävande än den gamla (figur 4).

Figur 4. Kontrollpersonalens uppfattning om hur tidskrävande den nya modellen är jämfört med den gamla



Frågan vi ställde löd: Om du tänker på ditt arbete nu under 2026 - hur tidskrävande är det att arbeta enligt den nya riskklassningsmodellen jämfört med den gamla riskklassningsmodellen?
Totalt antal svar: 511

Det finns en risk att en omställningskostnad färgar av sig i dessa svar, eftersom många som arbetar med offentlig livsmedelskontroll hade stor vana av den gamla modellen. Men resultatet är så pass tydligt att det är svårt att tolka annorlunda än att de flesta som arbetar med modellen anser att den är mer tidskrävande än den gamla.

I fritextsvar tar kontrollpersonalen bland annat upp att det tar tid att

- fatta nya riskklassningsbeslut när aktiviteter ändras
- klassa om verksamheter för att verksamheter uppnår eller tappar god efterlevnad
- justera när verksamhetsutövare har fyllt i fel aktiviteter.

Om vi bryter ner svaren ser vi ungefär samma mönster som på frågan hur modellen fungerar generellt sett. Kontrollpersonal som arbetat länge och/eller är anställda på Livsmedelsverket upplever i högre grad att den nya modellen är mer tidskrävande, medan anställda på små kontrollmyndigheter i lägre grad än andra grupper svarar att den nya modellen tar tid.

3. Branschorganisationernas uppfattning

Det är viktigt att företagen som kontrolleras upplever att modellen är välfungerande och legitim. I detta kapitel redogör vi därför för hur de branschorganisationer som berörs mest uppfattar modellen.

Kapitlet i korthet:

- Flera branschorganisationer är positiva till delar av den nya riskklassningsmodellen. I första hand uppskattar de möjligheterna till reduktion.
- Det finns samtidigt en kritik mot att modellen är komplicerad, detaljerad och svår att förstå. Ett skäl till att modellen är detaljerad är att Livsmedelsverket värderade att modellen ska träffa så rätt som möjligt för enskilda verksamheter högre än att modellen ska vara enkel och transparent. Ett annat skäl att Livsmedelsverket valde att koppla modellen till krav på rapportering till EU-kommissionen.
- Flera branschorganisationer anser att riskklassningsmodellen borde ge en kontrolltid för varje verksamhet. De upplever att modellen just nu öppnar för att kontrollmyndigheterna kan ta betalt för fler timmar än de borde. Vår analys visar att kontrollmyndigheterna i genomsnitt fakturerar något mer än vad som anges i Livsmedelsverkets riktvärden för hur lång tid en kontroll ska ta.
- Flera branschorganisationer är också kritiska mot att modellen ger för mycket kontroll för små verksamheter med många aktiviteter, till exempel gårdsmejerier. Livsmedelsverket har dock satt ett tak för hur många kontroller per år sådana verksamheter ska få, vilket ger ett mer rimligt utfall.

3.1 Det finns kritik mot modellen bland branschorganisationerna

Det finns delar i den nya modellen som företagen uppskattar. Flera branschorganisationer som företräder livsmedelsföretag framhåller i våra intervjuer att de uppskattar möjligheterna till reduktion (se även kapitel 10). Ett par branschorganisationer (Svensk Dagligvaruhandel och Livsmedelsföretagen) lyfter också fram att det var en bra utgångspunkt att lägga mer kontroll tidigare i livsmedelskedjan

Men det finns också tydlig kritik mot modellen. Några större/mer återkommande synpunkter är att modellen

- är för komplicerad, detaljerad och svår att förstå, vilket bland annat riskerar att leda till bristande likvärdighet (LRF, Visita, SvDH)

- borde ge en kontrolltid för varje anläggning, och inte som nu endast en kontrollfrekvens samt vägledande riktvärden (LI, LRF, Visita, SvDH)
- ger för mycket kontroll för ytterligare aktiviteter, vilket riskerar att leda till att verksamheter drar sig för att göra nya saker (LI, LRF, SvDH).

Under kommande rubriker redogör vi mer utförligt för denna kritik.

Vi har även intervjuat Svenskt Vatten, men för organisationens medlemmar är den nya riskklassningsmodellen inte en stor fråga (se vidare i kapitel 7 om dricksvattenanläggningar).

3.2 Den nya modellen är mer detaljerad än den gamla

Både branschorganisationer och kontrollpersonalen upplever att den nya modellen är mer detaljerad än den gamla. Det framgår av de intervjuer och den enkät vi har gjort. Det handlar framför allt om att varje verksamhet ska bedömas utifrån en lista med aktiviteter, där varje aktivitet ger kontrollpoäng. Aktiviteterna kan vara relativt detaljerade. I sista led finns det till exempel 41 valbara aktiviteter, som varierar från relativt generella (till exempel *servering av livsmedel*) till mycket specifika (till exempel *mottagning av vildsvin*).

Vilken riskklass en verksamhet hamnar i styrs av vilka aktiviteter en verksamhet ägnar sig åt och hur stor omfattningen på verksamheten totalt sett är. För den enskilda verksamheten kan det vara svårt att på egen hand bedöma vilka aktiviteter och vilken omfattning som är aktuell.

Den relativt höga detaljeringsgraden i aktiviteter ökar också risken för att olika kontrollmyndigheter gör olika bedömningar, eftersom bedömningarna inte är helt enkla. Det framhåller Svensk Dagligvaruhandel, Visita och LRF. De upplever därför att modellen att krånglig och brister i transparens för företagen, som har svårt att själva bedöma hur mycket kontroll de ska få.

Svensk Dagligvaruhandel, Visita och LRF uppfattar också att den nya modellen ökar den administrativa bördan, eftersom riskklassningen bygger på relativt detaljerad information om verksamheten. Det gäller särskilt för verksamheter som ofta ändrar något i sin verksamhet, eftersom de ska få en ny riskklassning om en aktivitet tillkommer eller försvinner. En liknande kritik finns bland kontrollpersonalen (se kapitel 2).

3.2.1 Flera skäl till att modellen är detaljerad

En viktig anledning till att modellen är så detaljerad är att Livsmedelsverket värderade att modellen ska träffa så rätt som möjligt för enskilda verksamheter högre än att modellen ska vara enkel och transparent.

En annan viktig anledning till att riskklassningsmodellen bygger på en detaljerad lista med aktiviteter är att Livsmedelsverket valde att utgå från de krav på rapportering som EU-kommissionen ställer (enligt förordning (EU) 2019/723). Livsmedelsverkets valde denna väg för att undvika att kontrollmyndigheterna skulle behöva samla in dubbla uppsättningar med information om de livsmedelsverksamheter de kontrollerar.[5]

De personer vi har intervjuat på Livsmedelsverket som arbetade med att utforma den nya modellen framhåller dock att dessa vägval – strävan efter att modellen ska träffa rätt och valet att koppla ihop modellen med kraven på EU-rapportering – gör den nya modellen mer detaljerad och krånglig än den annars hade behövt vara.

Flera branschorganisationer framhåller i våra intervjuer att de upplever att EU-rapporteringen fick för stor betydelse i utformningen av den nya modellen. Livsmedelsverket arbetade inledningsvis med en modell med helt andra utgångspunkter, med mer schabloniserade tider för olika typer av verksamheter. Livsmedelsverket upplevde dock att även en sådan enklare modell riskerade att tyngas av en rad tillägg och justeringar, vilket tillsammans med kraven på EU-rapportering gjorde att myndigheten bytte inriktning.

3.3 Modellen ger inte en kontrolltid per anläggning

Den gamla modellen gav en årlig kontrolltid för varje anläggning. Den nya modellen ger en kontrollfrekvens över en femårsperiod, men anger inte hur lång tid dessa kontroller ska ta. Flera branschorganisationer är kritiska till detta, eftersom det blir otydligt för företagen hur många timmar kontrollmyndigheterna kommer att fakturera för.

3.3.1 Livsmedelsverket har tagit fram riktvärden

Livsmedelsverket har tagit fram riktvärden för hur lång tid kontroller bör ta (tabell 3.1).

[5] Livsmedelsverket (2021). *Livsmedelsverkets modell för fastställande av kontrollfrekvens för regelbunden riskbaserad offentlig kontroll*. Remiss-PM, 2021-10-15.

Tabell 3.1. Riktvärden för kontrolltid

Huvudsaklig inriktning	Riktvärde för kontrolltid
Livsmedelsanläggning i sista led	3 h
Livsmedelsanläggning i tidigare led	5 h (för Livsmedelsverkets kontroll: 3, 5 eller 8 h beroende på omfattning)
Huvudkontor livsmedelsverksamhet	5 h
Dricksvattenanläggningar	4 h
Kontaktmaterialverksamheter	3 h

Dessa riktvärden är vägledande, och ingår inte i själva riskklassningsmodellen. Livsmedelsverket bedömer att enskilda kontroller kan ta både längre och kortare tid. Flera branschorganisationer (LRF, LI, Visita, Svensk Dagligvaruhandel) anser dock att Livsmedelsverket vägledning om riktvärden är otillräcklig och öppnar för att en del kontrollmyndigheter tar betalt för fler timmar än de borde.

3.3.2 Kontrollmyndigheterna fakturerar något mer än vad riktvärdena anger

Under 2024 och 2025 fakturerade kontrollmyndigheterna totalt omkring 12 procent fler timmar än vad riktvärdena anger. Det visar våra beräkningar när vi jämför hur mycket kontrollmyndigheterna har fakturerat för planerad kontroll per år jämfört med hur mycket de borde ha fakturerat om de hade följt riktvärdena. Vi har då utgått från

- hur många planerade kontroller de utförde
- hur många timmar riktvärdena anger för respektive verksamhet de kontrollerade
- hur hög deras timtaxa är.

De flesta kontroller sker i sista led och har riktvärdet 3 timmar. Att kontrollmyndigheterna fakturerade 12 procent fler timmar än vad riktvärdena anger motsvarar att dessa kontroller i genomsnitt tar 3 timmar och 20 minuter.

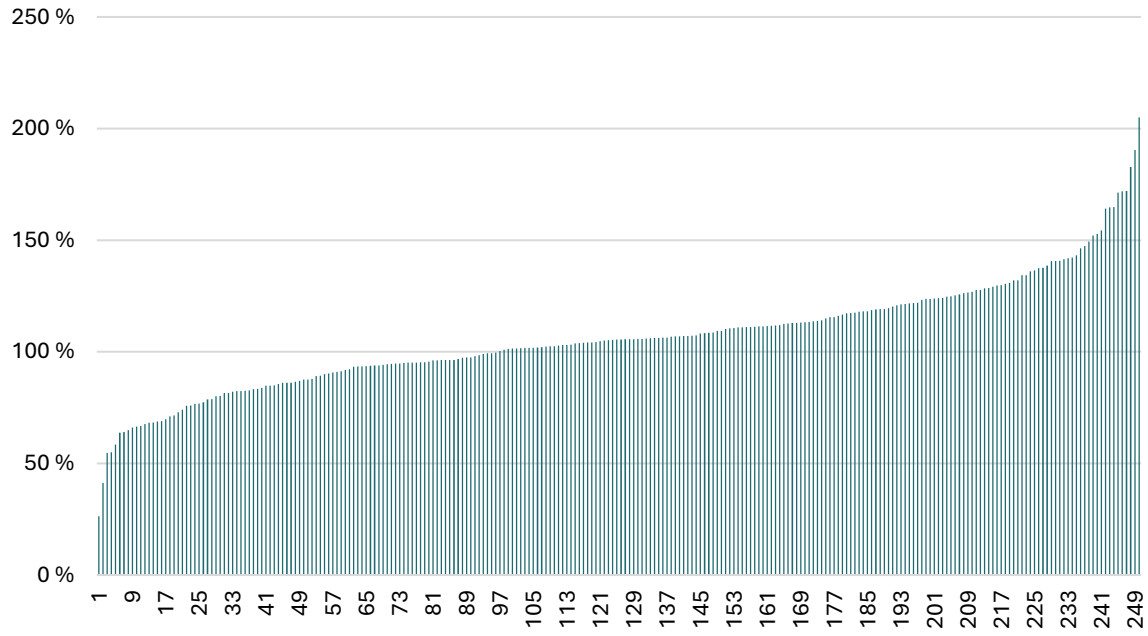
Det kan finnas goda skäl till att enskilda kontroller tar längre tid än riktvärdena. Men de personer på Livsmedelsverket som utformade riktvärdena bedömer att riktvärdena som genomsnitt är satta i överkant snarare än i underkant. Det framgår av våra intervjuer. Det innebär att det borde finnas utrymme för kontrollmyndigheterna att minska den genomsnittliga tiden för en kontroll.

Ett möjligt skäl till att kontrollmyndigheterna fakturerar fler timmar än vad riktvärdena anger är att deras timtaxor generellt sett inte täcker kostnaden för kontrollen. Kommunerna själva uppskattar att kostnadstäckningen för livsmedelskontrollen var omkring 65 procent under 2023, men att den kan ha sjunkit ytterligare med efterhandsdebitering och den nya riskklassningsmodellen.[6] En möjlig slutsats är därför att kontrollmyndigheterna borde ta betalt för färre timmar per kontroll, men ta mer betalt per timme. Denna fråga hänger dock ihop med en bredare fråga om vilka kostnader som ska täckas av avgifter. Livsmedelsverket styr över detta i den egna kontrollen, medan SKR vägleder kommunerna.

3.3.3 Stor variation mellan kontrollmyndigheterna i hur de följer riktvärdena

Det finns en stor variation mellan kontrollmyndigheterna i hur väl de följer riktvärdena. Under 2025 fanns det 47 kontrollmyndigheter som fakturerade minst 25 procent mer för planerad kontroll än vad vi beräknar borde vara rimligt sett till antalet utförda kontroller, riktvärden och timtaxa. Det fanns samtidigt 21 kontrollmyndigheter som fakturerade minst 25 procent mindre än vad som borde vara aktuellt, sett till riktvärdena (figur 5).

Figur 5. Fakturerade avgifter 2025 som andel av vad kontrollmyndigheterna skulle ha fakturerat om de fakturerade så många timmar som riktvärdena anger för varje kontroll



Varje stapel är en kontrollmyndighet.

[6] SOU 2025:64. *En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft*. s. 426.

Det kan finnas goda skäl till att enskilda kontroller tar längre eller kortare tid än riktvärdena. Det finns också ett tydligt värde i att kontrollmyndigheterna kan planera kontrollen på ett sätt som de anser är lämpligt. Det gör att de kan lägga mer eller mindre tid på enskilda kontroller efter behov. Men vi anser att det är önskvärt att variationen mellan kontrollmyndigheter minskar, för att säkerställa att företag i olika delar av Sverige får mer likartade avgifter för samma sorts kontroll.

3.3.4 Riktvärdena inom Livsmedelsverkets kontroll beror på omfattning

För verksamheter under Livsmedelsverkets kontroll beror riktvärdet på verksamhetens omfattning. Riktvärdet för små verksamheter (upp till 100 ton per år i produktionsvolym) är 3 timmar per kontroll. För mellanstora verksamheter (100–10 000 ton) är riktvärdet 5 timmar. För stora verksamheter (över 10 000 ton) är riktvärdet 8 timmar.

Data för de två första åren med den nya riskklassningsmodellen visar att Livsmedelsverkets kontroller på små verksamheter i genomsnitt tar längre tid än 3 timmar, och att kontrollerna på stora anläggningar i genomsnitt tar kortare tid än 8 timmar. Det tyder på att riktvärdena inom Livsmedelsverket egen kontroll lägger för stor vikt vid produktionsvolymen.

3.4 Modellen ger för mycket kontroll för ytterligare aktiviteter

I våra intervjuer är LRF kritiska till att varje aktivitet ger ytterligare kontrollpoäng i den nya modellen. De framhåller att denna utformning passar dåligt för småskaliga producenter, till exempel gårdsmejerier och små charkuterier, som ofta tillverkar många olika produkter i liten skala på ett hantverksmässigt sätt. Även Livsmedelsföretagen (LI) framhåller att modellen adderar för mycket poäng för ytterligare aktiviteter. Flera aktörer, som LRF, Sveriges Gårdsmejerister och Eldrimner, framhöll redan i remissvar att den nya modellen skulle få orimliga konsekvenser för småskaliga hantverksmässiga tillverkare.[7]

Att mängden kontroll har ökat för små hantverksmässiga tillverkare beror på att varje aktivitet som innebär en risk ger kontrollpoäng i den nya modellen, vilket kan leda till en högre riskklass. I den gamla modellen klassades verksamheter utifrån den mest riskfyllda aktiviteten. Det innebar att ytterligare aktiviteter med mindre risk inte gjorde någon skillnad för mängden kontroll. En intention med den nya modellen var att kontrollfrekvensen skulle ge tillräckligt

[7] Se till exempel skrivelser och remissvar från LRF (2021-02-12), Eldrimner (2021-12-20) och Sveriges Gårdsmejerister (2022-01-04). Dokumenten finns i Livsmedelsverkets diarium, diarienummer 2020/01137.

med tid för att kontrollera alla riskfyllda aktiviteter, men för verksamheter med ovanligt många aktiviteter sett till sin omfattning riskerar denna intention att leda till ett orimligt utfall.

3.4.1 Livsmedelsverket har satt ett tak för antalet kontroller för vissa verksamheter, vilket leder till ett mer rimligt utfall

Livsmedelsverket har i en vägledning till kontrollmyndigheterna angett att småskaliga och hantverksmässiga verksamheter i tidigare led som producerar

- upp till 1 ton livsmedel per år bör justeras ned till högst fem kontroller per fem år
- upp till 20 ton livsmedel per år bör justeras ned till högst tio kontroller per fem år.[8]

Livsmedelsverket tillämpar också detta inom den egna kontrollen, som har ansvar för kontrollen av många av de aktuella verksamheterna.

Små hantverksmässiga verksamheter med många aktiviteter verkar trots detta tak ha fått en viss ökning av antalet kontroller. Det finns 118 livsmedelsproducenter i tidigare led med omfattningsklassen mikro (0–10 ton) med minst 26 kontrollpoäng under år 2025, som också var verksamma under 2022. Dessa verksamheter fick totalt 114 kontroller under 2025, att jämföra med 95 kontroller under 2022. Det är en ökning med 20 procent. Med tanke på att det är relativt få verksamheter som ingår i underlaget bör dock de exakta procentsiffrorna tolkas med viss försiktighet.

Tabell 3.2. Antal kontroller för producenter med många kontrollpoäng (omfattningsklass mikro och minst 26 kontrollpoäng)

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	95	114	+ 20 %

Om vi räknar på kontrolltid i stället för antalet kontroller ser det visserligen ut som att dessa verksamheter får mindre kontroll med den nya modellen. Men vi bedömer att det är bättre att i diskussionen utgå från hur många kontroller dessa verksamheter faktiskt har fått, än ett mer teoretiskt beräknat antal timmar.

Vi bedömer att det är rimligt att antalet kontroller har ökat för de aktuella verksamheterna. Den gamla modellen gav inte tillräcklig tid till att kontrollerna riskerna förknippade med de olika processerna hos företag som producerar flera olika livsmedel, jämfört med en mer speci-

[8] Se https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/762/justering-av-kontrollfrekvens. Hämtat 2026-08-24.

aliserad produktion. Samtidigt har taket varit nödvändigt – den nya modellen riskerade att slå väl hårt mot små hantverksmässiga verksamheter.

Även LRF framhåller i våra intervjuer att utfallet för små hantverksmässiga tillverkare har blivit mer rimligt efter att Livsmedelsverket satte ett tak på antalet kontroller för de minsta verksamheterna. De lyfter samtidigt fram att fler kontroller innebär både en kostnad för avgifter och att de aktuella verksamheterna oftare riskerar att få ett avbrott för kontroll. LRF framhåller också att taket inte har löst grundproblemet – de är fortsatt kritiska till modellens utformning, där varje aktivitet ger ytterligare kontrollpoäng. LRF anser att det hämmar företagarnas utveckling och innovation, då fler aktiviteter kan öka kostnaderna för livsmedelskontrollen.

Även Svensk Dagligvaruhandel framhåller att modellens utformning kan vara ett hinder för en del butiker som vill starta nya aktiviteter.

4. Den totala mängden kontroll

Riskklassningsmodellen handlar om att fördela kontroll utifrån risker i olika verksamheter. I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat den totala mängden kontroll i Sverige. I kommande kapitel går vi sedan djupare i hur den påverkar kontrollen av olika typer av verksamheter.

Kapitlet i korthet:

- Den nya modellen ger totalt sett mindre kontroll. Vi bedömer att modellen ger omkring 15 000 färre planerade kontroller per år.
- Vi ser i nuläget inga tydliga indikationer på att färre kontroller har lett till mindre säkra livsmedel. Det är dock för tidigt att bedöma.

4.1 Den nya modellen ger totalt sett mindre kontroll

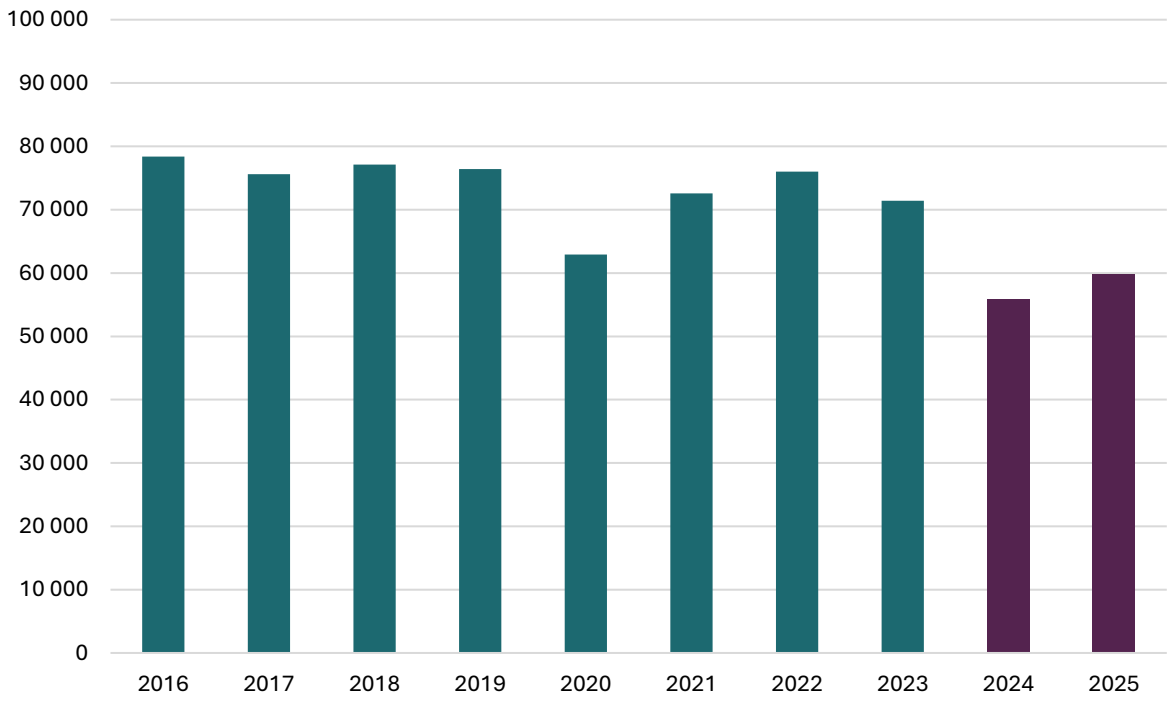
Den nya riskklassningsmodellen ger totalt sett mindre planerad kontroll. Det blir tydligt både när vi räknar på antalet kontroller och på den totala kontrolltiden.

4.1.1 15 000 färre planerade kontroller per år

Mellan 2016 och 2023 utförde Livsmedelsverket och de kommunala kontrollmyndigheterna i snitt 73 800 planerade kontroller per år. Om vi räknar bort 2020, då covidpandemin ledde till ett ovanligt lågt antal kontroller, blir genomsnittet drygt 75 000 planerade kontroller per år.

Under 2024 utförde kontrollmyndigheterna knappt 56 000 planerade kontroller och under 2025 knappt 60 000 planerade kontroller. Vi bedömer att 2025 är mer av ett normalt år, eftersom det under 2024 tog tid för många kontrollmyndigheter att klassa om verksamheter. Det innebär att den nya riskklassningsmodellen har lett till en minskning på omkring 15 000 planerade kontroller per år, från omkring 75 000 till omkring 60 000 (figur 6).

Figur 6. Totalt antal planerade kontroller per år, 2016–2025



Tabellen avser antal planerade kontroller per år på livsmedelsverksamheter i leden efter primärproduktionen och dricksvattenanläggningar. Från och med 2024 räknar vi även med planerade kontroller på kontaktmaterialverksamheter (det rör sig dock bara om 200–300 kontroller per år).

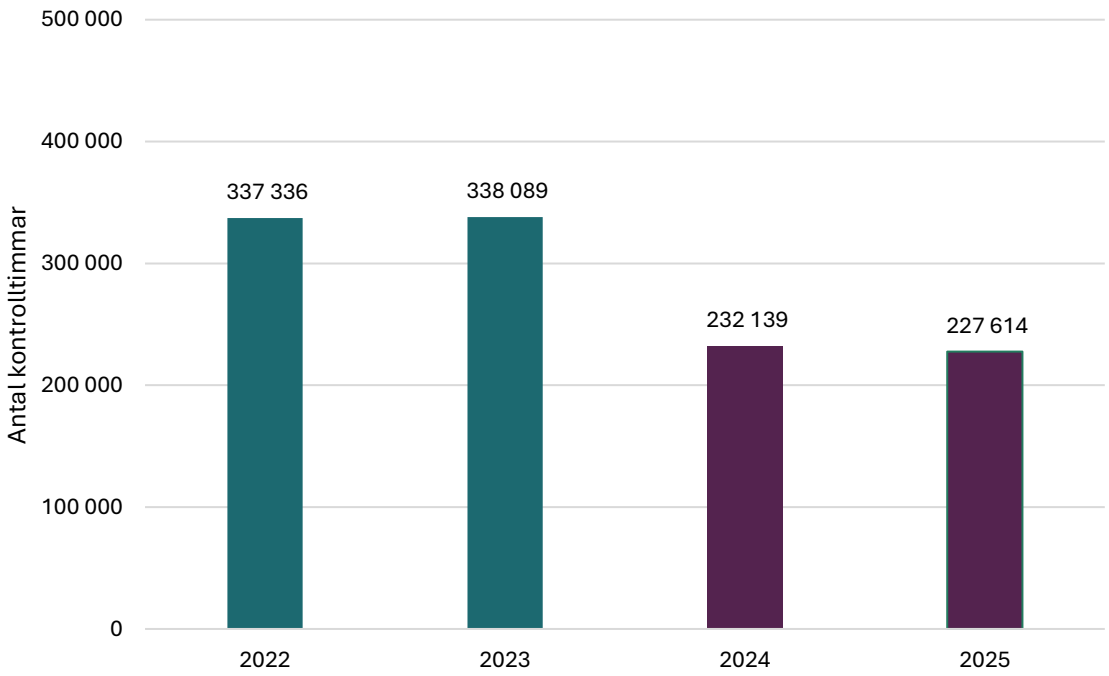
Det finns drygt 100 000 livsmedelsverksamheter vars kontroll styrs av riskklassningsmodellen. Det totala antalet verksamheter varierar något mellan åren, men skillnaderna är så pass små att vi bedömer att de endast påverkar antalet utförda kontroller på marginalen.[9]

4.1.2 Kontrolltiden har minskat

Ett annat sätt att mäta är att följa hur mycket kontrolltid den nya riskklassningsmodellen ger, i förhållande till den gamla. Vi ser då att den totala årliga kontrolltiden minskade från knappt 340 000 timmar under 2022 och 2023 till omkring 230 000 timmar under 2024 och 2025 (figur 7).

[9] För mer information om antalet verksamheter och antalet kontroller, se Livsmedelsverket (2026). *Sveriges livsmedelskontroll 2025*.

Figur 7. Totalt antal kontrolltimmar för alla verksamheter 2022–2025



Kommentar: För 2022 och 2023 är tabellen en summering av tilldelad kontrolltid. För 2024 och 2025 är kontrolltiden beräknad utifrån riktvärden för kontrolltid.

Vi vill understryka att vi här redovisar hur många timmar kontroll alla verksamheter totalt ska få per år enligt den gamla respektive den nya modellen. Redovisningen utgår alltså från vad modellen anger, vilket inte är samma sak som den kontroll som myndigheterna faktiskt har utfört.

Den gamla modellen gav en årlig kontrolltid för varje verksamhet, medan den nya modellen ger en kontrollfrekvens över fem år. För att kunna göra denna jämförelse har vi därför räknat om den kontrollfrekvens över fem år som den nya modellen ger till en årlig kontrollfrekvens. Denna årliga kontrollfrekvens har vi sedan multiplicerat med riktvärden för kontrolltid (se avsnitt 3.3.1).

Detta sätt att mäta medför en viss osäkerhet. Det är till exempel sannolikt att en del kontroller tog kortare tid än vad den gamla modellen angav, och att en del kontroller tar längre tid än vad riktvärdena kopplade till den nya modellen anger. Skillnaderna mellan den gamla och den nya modellen kan därför vara mindre än figur 7 visar. Men det är ändå tydligt att den nya riskklassningsmodellen ger betydligt mindre kontroll än den gamla, både när vi räknar antalet utförda kontroller och antalet kontrolltimmar enligt modellerna.

4.1.3 Livsmedelsverket utgångspunkt var att den totala mängden kontroll skulle vara oförändrad

En utgångspunkt för den nya riskklassningsmodellen var att flytta kontroll från sista led till tidigare led. Men Livsmedelsverket tänkte sig i första hand en omfördelning av kontrollresurser – den totala mängden kontroll skulle hållas i det närmaste konstant. Livsmedelsverket framhöll därför att en liten minskning av kontrollen i sista led (där de flesta verksamheterna finns) skulle kunna täcka upp för en större ökning i tidigare led (där antalet verksamheter är färre).[10]

I efterhand framstår det som en felbedömning av modellens konsekvenser. Livsmedelsverket konsekvensanalys från 2022 räknar på att antalet planerade kontroller skulle vara i princip oförändrat, men att kontrolltiden skulle minska med knappt 9 000 timmar. Våra beräkningar i efterhand visar att modellen ger omkring 15 000 färre planerade kontroller per år och drygt 100 000 färre kontrolltimmar.

En förklaring till att den totala mängden kontroll har minskat mer än vad Livsmedelsverket bedömde på förhand är att Livsmedelsverket i konsekvensanalysen inte räknade med effekterna av reduktion. En tredjedel av alla verksamheter har reduktion till följd av god efterlevnad (se kapitel 10), vilket ger färre kontroller.

4.1.4 Inga tydliga indikationer på att minskad kontroll har fått negativa effekter, men det är för tidigt att bedöma

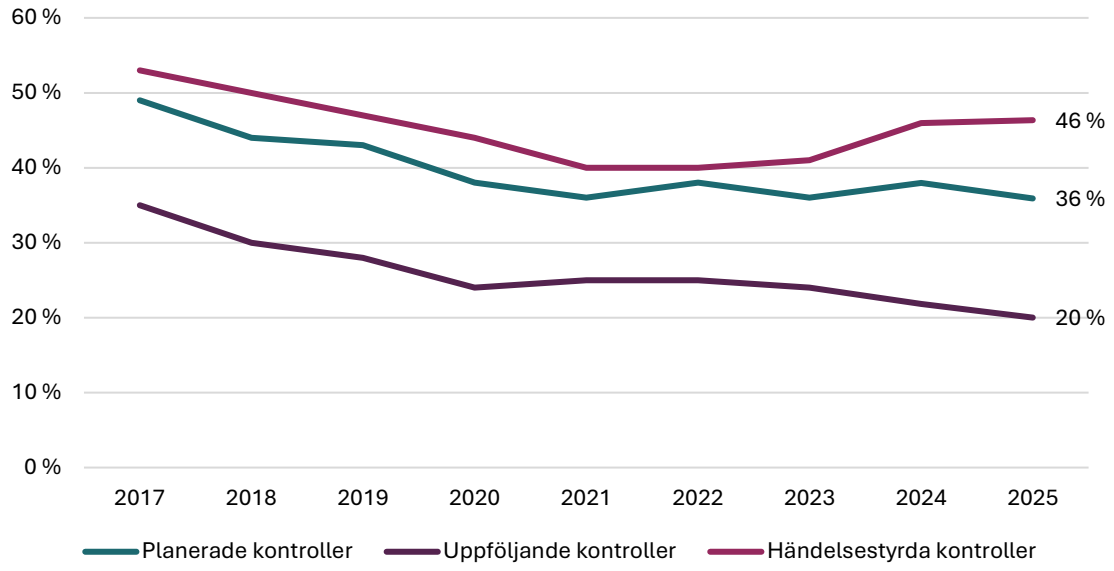
En möjlig risk med en minskad kontroll är att fler människor kan bli sjuka av maten, till följd av sämre följsamhet mot livsmedelslagstiftningen. Men det finns inga uppenbara indikationer på att antalet matförgiftningar har påverkats av övergången till den nya riskklassningsmodellen. Kommunerna och Folkhälsomyndigheten rapporterade omkring 400 rapporter om misstänkt matförgiftning till Livsmedelsverket under 2024 och 2025. Det är ungefär på samma nivå som under 2023 och under perioden före covidpandemin. (Covidpandemins hygienrestriktioner ledde sannolikt till färre utbrott, vilket gör det svårt att jämföra med denna tidsperiod.)

Det finns dock ett mycket stort mörkertal vad gäller matförgiftningar, där de flesta sannolikt inte anmäls och kommer till kommunernas och Livsmedelsverkets kännedom. Det gör att man ska tolka data över matförgiftningsutbrott med försiktighet.

[10] Livsmedelverket (2022). *Fördjupad konsekvensanalys inklusive riktvärden för kontrolltid samt justerade beräkningstabeller för kontrollfrekvens*. Remiss PM, 2022-05-10, s. 12.

Inte heller data från livsmedelskontrollen visar tydliga tecken på negativa effekter till följd av minskad kontroll. Andelen kontroller med minst en avvikelse har varit relativt stabil de senaste åren, efter att ha minskat mellan 2017 och 2021 (figur 8).[11]

Figur 8. Andelen kontroller med minst en avvikelse, 2017–2025



Det är dock sannolikt att

- antalet matförgiftningsutbrott och andelen kontroller med avvikelser påverkas av en rad andra faktorer än riskklassningsmodellen
- om minskad kontroll leder till sämre följsamhet till livsmedelslagstiftningen skulle det inte ske genom ett tydligt skifte i samband med att modellen trädde i kraft, utan snarare som en gradvis försämring över en längre tidsperiod.

Det är därför svårt att skilja ut riskklassningsmodellens eventuella effekter på följsamheten till livsmedelslagstiftningen och för tidigt att bedöma denna fråga.

[11] För en analys av varför andelen kontroller med avvikelser minskade mellan 2017 och 2021, se Livsmedelsverket (2022). *Färre avvikelser – undersökning av orsaken till den minskande andelen kontroller med avvikelse i den kommunala livsmedelskontrollen.*

5. Sista led

I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat kontrollen i sista led. Med sista led menar vi verksamheter som tillhandahåller livsmedel till konsumenter, som restauranger och matbutiker. Det finns omkring 80 000 livsmedelsverksamheter i sista led, vilket innebär att de allra flesta livsmedelsverksamheter finns i sista led.

Kapitlet i korthet:

- Den nya riskklassningsmodellen ger färre kontroller i sista led. Vi bedömer att modellen minskar kontrollmängden med åtminstone 25 procent för restauranger, butiker och transportörer. För offentliga kök är minskningen över 40 procent.
- Kontrollen har minskat mest för små verksamheter med låg risk. Stora verksamheter och verksamheter med hög risk kan i vissa fall ha fått något mer kontroll.
- Omkring 40 procent av kontrollpersonalen tycker att verksamheter i sista led får för lite kontroll. De framhåller att bland annat pizzerior får för lite kontroll sett till riskerna i verksamheten.

5.1 Tydlig minskning av antalet kontroller i sista led

En utgångspunkt för den nya riskklassningsmodellen var att flytta kontrollresurser från sista led till tidigare led. Vi har valt att dela in sista led i fyra kategorier av verksamheter:

- restaurang, catering och bar
- detaljhandel (livsmedelsbutiker, men också kiosker)
- offentliga kök (som sjukhuskök och skolkök)
- transport och lagring (till exempel företag som levererar mat hem till konsumenter).[12]

För alla fyra kategorier har antalet kontroller minskat tydligt. I kategorin offentliga kök har antalet kontroller minskat med omkring 40 procent när vi jämför 2022 och 2025. För övriga kategorier har antalet kontroller minskat med 25–30 procent (tabell 5.1).

[12] I bilaga 1 redogör vi för hur har definierat dessa kategorier i våra beräkningar.

Tabell 5.1. Förändring i antal utförda kontroller mellan 2022 och 2025, sista led

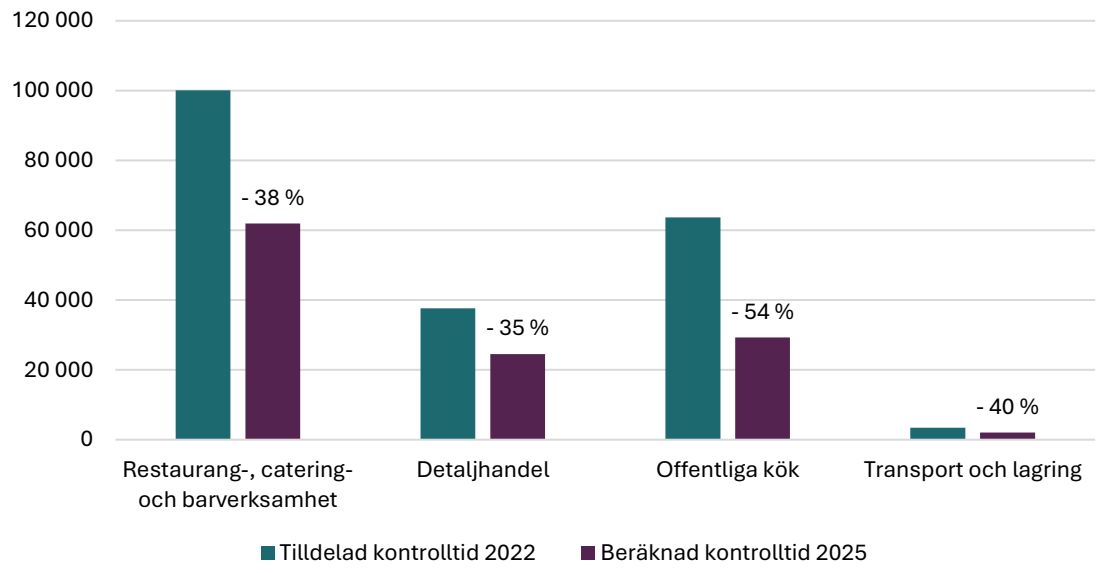
Typ av verksamhet	Antal kontroller 2022	Antal kontroller 2025	Förändring
Restaurang, catering, bar	24 887	18 040	- 28 %
Detaljhandel	10 009	7 244	- 28 %
Offentliga kök	16 043	9 294	- 42 %
Transport och lagring	817	577	- 30 %

Andra faktorer än riskklassningsmodellen påverkar hur många kontroller myndigheterna utför varje år. Vi bedömer att 2022 och 2025 är de mest jämförbara åren när det gäller antalet utförda kontroller, men procentangivelserna bör ändå ses som indikationer snarare än exakta angivelser om riskklassningsmodellens effekter.

5.1.1 Antalet kontrolltimmar i sista led har också minskat

När vi räknar på antalet kontrolltimmar ser vi också en stor minskning i den totala mängden kontroll (figur 9).

Figur 9. Totalt antal kontrolltimmar enligt riskklassningsmodellerna 2022 och 2025, sista led



Vi jämför här den tilldelade kontrolltiden i den gamla modellen med en beräknad kontrolltid 2025. Minskningen i kontrolltid är större än minskningen i antalet kontroller. Det finns flera tänkbara skäl till detta:

- Antalet kontrolltimmar mäter hur mycket kontroll modellen ger, medan antalet utförda kontroller mäter hur många kontroller myndigheterna faktiskt har utfört. Det gör att till exempel kompetensförsörjningssituationen hos kontrollmyndigheterna leder till en variation mellan åren i antalet utförda kontroller, men inte i antalet kontrolltimmar som modellen ger.
- Antalet utförda kontroller är ett mått på kontrolltillfällen, medan antalet kontrolltimmar är ett mått på tid. Om myndigheterna förändrar hur de lägger upp kontroller – till exempel genom att göra fler och kortare kontroller – påverkar det antalet utförda kontroller men inte kontrolltiden.
- För att kunna räkna ut en kontrolltid för 2025 har vi multiplicerat den årliga kontrollfrekvensen med Livsmedelsverkets riktvärden för kontrolltid. Men riktvärdena stämmer sannolikt inte helt med hur lång tid en kontroll faktiskt tar att utföra (se även kapitel 3).

Det är tydligt att den totala mängden kontroll i sista led har minskat, men det är svårt att med säkerhet säga hur stor minskningen är. Våra beräkningar tyder på att den nya riskklassningsmodellen har minskat mängden kontroll med åtminstone 25 procent för restauranger, detaljhandeln och verksamheter inom transport och lagring, och åtminstone 40 procent för offentliga kök.

5.1.2 Stor minskning för små verksamheter

Antalet kontroller i sista led har minskat kraftigt för verksamheter i omfattningsklassen mikro. Det är verksamheter som har högst en årsarbetskraft. Stora verksamheter, det vill säga med minst 15 årsarbetskrafter (ÅA), har dock fått något fler kontroller (tabell 5.2).

Tabell 5.2. Förändring i antal kontroller mellan 2022 och 2025 i sista led, uppdelat på omfattningsklasser

	Mikro (0–1 ÅA)	Liten (1–5 ÅA)	Mellan (5–15 ÅA)	Stor (över 15 ÅA)
Restaurang, catering, bar	- 51 %	- 30 %	- 9 %	+ 5 %
Detaljhandel	- 58 %	- 30 %	- 9 %	+ 6 %
Offentliga kök	- 58 %	- 37 %	- 20 %	+ 3 %

Transport och lagring i sista led är en så pass liten grupp verksamheter att vi väljer att inte göra nedbrytningar i mindre kategorier, eftersom det innebär att en risk att enskilda verksamheter får ett väl stort genomslag på procentsatserna.

Räknar vi på antalet kontrolltimmar minskar mängden kontroll även för stora verksamheter (med omkring 15 procent för restauranger och drygt 25 procent för detaljhandel och offentliga kök). Det innebär att det är svårt att med säkerhet bedöma om stora verksamheter i sista led

har fått ökad eller minskad kontroll med den nya modellen. Det är dock tydligt att modellen ger betydligt mindre kontroll till de minsta verksamheterna i sista led.

I den gamla riskklassningsmodellen mättes omfattningen på flera olika sätt. För restauranger var måttet på omfattning antal serverade portioner eller antal serverade konsumenter. Det fungerade dock dåligt för verksamheter som bedriver flera typer av verksamheter. Livsmedelsverket valde i den nya modellen att i stället använda antalet årsarbetskrafter som ett mått på omfattning i sista led i den nya modellen.

5.1.3 Stor minskning för verksamheter med låg risk

Antalet kontroller har även minskat kraftigt för verksamheter i sista led som har få kontrollpoäng (tabell 5.3).

Tabell 5.3. Förändring i antal kontroller i sista led mellan 2022 och 2025, uppdelat på kontrollpoäng

	0–10 p	11–20 p	21–35 p	36–50 p
Restaurang, catering, bar	- 58 %	- 35 %	- 19 %	- 3 %
Detaljhandel	- 46 %	- 27 %	- 11 %	+ 10 %
Offentliga kök	- 54 %	- 45 %	- 37 %	- 18 %

Antalet kontrollpoäng avspeglar hur riskfylld verksamheten är. En verksamhet med få kontrollpoäng har generellt få aktiviteter, med låg risk.

Butiker i detaljhandeln med många kontrollpoäng (36–50) har däremot fått en viss ökning i antalet kontroller mellan 2022 och 2025.

Det är naturligt att vi ser ungefär samma mönster när vi analyserar omfattningsklasser och kontrollpoäng, eftersom det finns en betydande korrelation mellan omfattning och antal kontrollpoäng i sista led. Mer än 90 procent av verksamheterna i sista led med 0–10 kontrollpoäng är i omfattningsklassen mikro eller liten. Bland verksamheterna med 36–50 kontrollpoäng är 70 procent i omfattningsklasserna mellan eller stor.

5.2 Krånglig modell ger bristande likvärdighet enligt branschorganisationer

Branschorganisationerna Visita och Svensk Dagligvaruhandel framhåller att den nya riskklassningsmodellen är komplex och krånglig. Det riskerar enligt dem att leda till bristande likvärdighet, eftersom tolkningsutrymmet blir stort för enskilda inspektörer – till exempel när de ska bedöma vilka aktiviteter som är aktuella för en verksamhet.

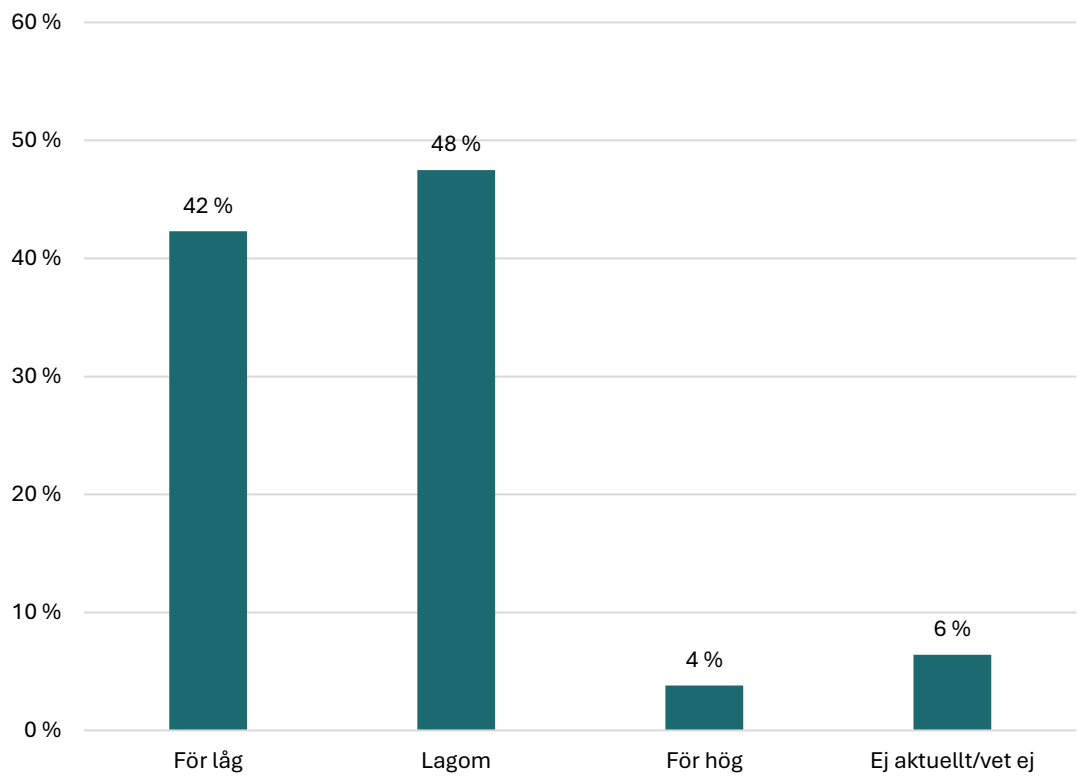
Svensk Dagligvaruhandel är dock positiva till att sista led generellt får mindre kontrolltid med den nya modellen. De tycker också att det är bra att det blivit tydligare att märkning ska kontrolleras huvudsakligen i tidigare led, där den utformas.

Svensk Dagligvaruhandel framhåller också att den nya modellen får olika effekter på deras medlemmar, bland annat beroende på vilka aktiviteter de ägnar sig åt. Butiker utan manuell hantering har fått mindre kontroll med den nya modellen. Men för butiker som lägger till moment som innebär manuell hantering, som att grilla kyckling, kan den nya modellen öka kontrollen. Det kan göra att en del butiker tvekar kring att utveckla sin verksamhet med nya aktiviteter, enligt Svensk Dagligvaruhandel.

5.3 Drygt 40 procent av kontrollpersonalen tycker att modellen ger för lite kontroll i sista led

Omkring hälften av kontrollpersonalen upplever att den nya riskklassningsmodellen ger lagom mycket kontroll i sista led. Drygt 40 procent svarar att de tycker att kontrollfrekvensen är för låg. Det framgår av vår enkät (figur 10).

Figur 10. Kontrollpersonalens uppfattning om kontrollfrekvensen i sista led



Frågan vi ställde löd: *Hur ser du på den kontrollfrekvens riskklassningsmodellen ger i sista led?*
Totalt antal svar: 575.

Det är framför allt restauranger – och särskilt pizzerior – som får för lite kontroll i förhållande till riskerna, enligt fritextsvaren i enkäten. En del respondenter framhåller att kunskaperna om livsmedelslagstiftningen ofta brister på pizzerior, men också att mycket kan hända mellan kontrollerna (till exempel ny personal och ny verksamhetsutövare).

Det är också ganska vanligt att kontrollpersonalen i fritextsvaren lyfter fram att kontroll-frekvensen blir för låg för

- förskolor/förskolekök
- livsmedelsbutiker, särskilt små butiker
- verksamheter som säljer kosttillskott.

En annan återkommande synpunkt är att skolor, äldreboenden och andra verksamheter för känsliga konsumentgrupper får för lite kontroll

Från de kommunala kontrollmyndigheternas sida fanns det redan i arbetet med att ta fram den nya modellen en kritik mot att minska kontrollen i sista led. Denna kritik handlade om både riskerna med mindre kontroll och utmaningarna för kommunerna om avgiftsintäkterna för livsmedelskontrollen minskar.[13]

[13] Se till exempel remissvar från SKR daterat 2021-12-22. Remissvaret finns i Livsmedelsverkets diarium med diarienummer 2020/01137.

6. Tidigare led

I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat kontrollen i tidigare led. Med tidigare led menar vi verksamheter som tillhandahåller livsmedel till andra verksamheter, som mejerier, bagerier och grossister. Det finns knappt 6 000 verksamheter i tidigare led.

Kapitlet i korthet:

- Grossister och stora livsmedelsproducenter har generellt fått mer kontroll med den nya riskklassningsmodellen. Däremot har en del små verksamheter i tidigare led fått mindre kontroll. Den nya modellen ger också generellt mindre kontroll till verksamheter som kräver godkännande.
- Hälften av kontrollpersonalen anser att kontrollfrekvensen i tidigare led är lagom. Omkring en fjärdedel anser att den är för hög. Transportörer och matmäklare är två grupper som kan få för mycket kontroll, enligt kontrollpersonalen.

6.1 Nya riskklassningsmodellen skulle öka kontrollen i tidigare led

En utgångspunkt för den nya riskklassningsmodellen var att kontrollen i tidigare led skulle öka. Livsmedelsverket bedömde att den gamla modellen gav för låg kontrolltid för vissa verksamheter i tidigare led, som grossister och verksamheter med många olika typer av produktion. Livsmedelsverket framhöll också att verksamheter i tidigare led vanligtvis når ut till en större marknad och att fel i detta led därför riskerar att få större konsekvenser.[14]

I vår analys har vi valt att dela på verksamheter under kommunal kontroll och verksamheter under Livsmedelsverkets kontroll. Det gör vi både för att verksamheterna i sak har olika karaktär och för att vi har mer detaljerade data för Livsmedelsverket kontroll. Vi delar in verksamheter i tidigare led under kommunal kontroll i tre kategorier:

- grossister
- livsmedelsproducenter
- transport och lagring.[15]

[14] Livsmedelsverket (2022). *Fördjupad konsekvensanalys inklusive riktvärden för kontrolltid samt justerade beräkningstabeller för kontrollfrekvens*. Remiss-PM, s. 14

[15] I bilaga 1 redogör vi för hur vi har definierat dessa kategorier i våra beräkningar.

När det gäller Livsmedelsverkets kontroll fokuserar vi på verksamheter som kräver godkännande, som är den största gruppen som Livsmedelsverket kontrollerar. Kontrollen vid slakterier och vilthanteringsanläggningar är dock inte inräknad, eftersom detta inte ingår i den aktuella utvärderingen (se kapitel 1).

6.1.1 Grossister har fått fler kontroller

Antalet utförda kontroller hos grossister har ökat med omkring 13 procent mellan 2022 och 2025 (tabell 6.1).

Tabell 6.1. Antal kontroller och antal kontrolltimmar 2022 och 2025 för grossister (kommunal kontroll)

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	781	885	+ 13 %
Antal kontrolltimmar	3 046	5 622	+ 85 %

Antalet kontrolltimmar har ökat med omkring 85 procent. Vi jämför då hur många kontrolltimmar som den gamla modellen gav med ett beräknat antal kontrolltimmar för den nya modellen. Det finns flera skäl till att beräkningarna av antalet utförda kontroller och antalet kontrolltimmar kan ge delvis olika resultat (se avsnitt 5.1.1). Men det är tydligt att grossister får mer kontroll med den nya modellen. Det var också en intention med modellen att ge mer utrymme för kontroll av spårbarhet och redlighet hos grossister.

Antalet kontroller har ökat kraftigt för de största grossisterna (i omfattningsklass stor). Antalet kontroller har även ökat i storleksklasserna liten och mellan. Däremot är antalet utförda kontroller hos de minsta grossisterna (i omfattningsklass mikro) minskat något mellan 2022 och 2025.

6.1.2 Mer kontroll för stora livsmedelsproducenter

De kommunala kontrollmyndigheterna utförde under 2025 färre kontroller hos livsmedelsproducenter än 2022. Däremot har antalet kontrolltimmar ökat med 17 procent (tabell 6.2).

Tabell 6.2. Antal kontroller och antal kontrolltimmar 2022 och 2025 för livsmedelsproducenter (kommunal kontroll)

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	1 337	1 168	- 13 %
Antal kontrolltimmar	6 272	7 353	+ 17 %

Att antalet kontroller och antalet kontrolltimmar pekar åt olika håll gör resultatet på övergripande nivå svårtolkat.

6.1.3 LI är kritiska till att modellen lägger för stor tonvikt vid omfattning av verksamheter

Om vi bryter ner analysen på omfattningsklass blir dock resultaten tydligare. Mycket små producenter (i storleksklassen mikro) har i genomsnitt från närmare 40 procent färre kontroller. För verksamheter i storleksklasserna liten och mellan är skillnaderna ganska små, medan stora producenter under kommunal kontroll fått närmare 40 procent fler kontroller (tabell 6.3).

Tabell 6.3. Förändring i antal utförda kontroller mellan 2022 och 2025 hos livsmedelsproducenter under kommunal kontroll, uppdelat på omfattningsklass

	Mikro	Liten	Mellan	Stor
Producenter	- 38 %	- 9 %	- 6 %	+ 39 %

Livsmedelsföretagen (LI) framhåller i våra intervjuer att modellen lägger för stor tonvikt vid omfattning (i tidigare led i normalfallet produktionsvolym i ton), och att det är för enkelt att räknas som en stor verksamhet. Våra analyser bekräftar att omfattningen har betydligt större påverkan på kontrollen i den nya modellen jämfört med den gamla – små verksamheter får mindre kontroll och stora verksamheter får mer kontroll. Samma mönster finns även för flera andra typer av verksamheter, som restauranger och butiker (se tabell 5.2). Men eftersom antalet kontroller generellt minskar i sista led så ser vi inte lika tydliga ökningar i antalet kontroller för stora butiker och restauranger som för stora producenter.

LI anser att särskilt verksamheter som har relativt låg risk i sina processer, till exempel genom en hög grad av specialisering och automatisering, riskerar att få för mycket kontroll sett till riskerna med verksamheten. När det gäller stora producenter med relativt låg risk (högst 25 kontrollpoäng) har både antalet utförda kontroller och antalet beräknade kontrolltimmar ökat något mellan 2022 och 2025. Det är dock relativt små skillnader.

Tabell 6.6. Antalet kontroller och kontrolltimmar för stora livsmedelsproducenter med låg risk (både under kommunal kontroll och under Livsmedelsverkets kontroll)

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	184	200	+ 9 %
Antal kontrolltimmar	1 221	1 289	+ 6 %

När vi räknar ut antal kontrolltimmar jämför vi antalet tilldelade kontrolltimmar 2022 med ett beräknat antal kontrolltimmar 2025. Vi har då delat kontrollfrekvensen över fem år med fem och multiplicerat med Livsmedelsverkets riktvärden för kontrolltid. Det är dock sannolikt att antalet kontrolltimmar för 2025 är i överkant. Riktvärdet för stora livsmedelsproducenter under Livsmedelsverkets kontroll är 8 timmar, men data från Livsmedelsverket egen kontroll visar att kontrollerna i normalfallet tar kortare tid än så.[16]

6.1.4 Modellen ökar kontrolltimmarna för transportörer, men antalet kontroller har minskat.

När det gäller kontroll av verksamheter som ägnar sig åt transport och lagring är det svårt att dra några tydliga slutsatser om utvecklingen. Antalet utförda kontroller har minskat med 16 procent mellan 2022 och 2025 enligt våra beräkningar. Samtidigt ser vi en relativt stor ökning i antalet kontrolltimmar för dessa verksamheter (tabell 6.4).

Tabell 6.4. Antal kontroller och antal kontrolltimmar 2022 och 2025 för verksamheter inom transport och lagring i tidigare led

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	378	316	- 16 %
Antal kontrolltimmar	1 223	2 095	+ 71 %

Vi bedömer att en viktig förklaring till denna diskrepans är att myndigheterna under 2025 utförde relativt lite kontroll av verksamheter som ägnar sig åt transport och lagring. Det finns 163 kontrollmyndigheter som har ansvar för minst en verksamhet som ingår i underlaget för dessa beräkningar, men bara 92 av myndigheterna har utfört någon typ av kontroll av dessa

[16] Livsmedelsverket ansvarar för kontrollen av nästan hälften av de verksamheter som ingår i beräkningsunderlaget. Vi har inte motsvarande data på hur lång tid de kommunala kontrollmyndigheternas kontroll av stora livsmedelsproducenter faktiskt tar.

verksamheter under 2025. Många kontrollmyndigheter har bara ansvar för några enstaka verksamheter inom det vi kallar transport och lagring, och kan välja hur de vill fördela kontroller över en femårsperiod. Det gör att man bör vara försiktig med att dra slutsatser utifrån antalet utförda kontroller.

En del inspektörer upplever också att transportörer får för mycket kontroll i den nya modellen. Det framgår av vår enkät. Några respondenter framhåller att de har justerat ned frekvensen för vissa transportörer.

6.1.5 Mindre kontroll för verksamheter som omfattas av godkännande

Verksamheter som omfattas av krav på godkännande har fått mindre kontroll med den nya modellen. Det handlar om verksamheter som producerar animaliska livsmedel och kontrolleras av Livsmedelsverket.[17] För dessa verksamheter har antalet utförda kontrolltimmar minskat med 25 procent mellan 2023 och 2025. Antalet tilldelade/beräknade kontrolltimmar enligt riskklassningsmodellen har minskat med drygt 20 procent (tabell 6.5).

Tabell 6.5. Utförda kontrolltimmar och kontrolltimmar enligt riskklassningsmodellen för godkända verksamheter (SLV:s kontroll, exklusive integrerade verksamheter)

	2023	2025	Förändring
Utförda kontrolltimmar	7 878	5 880	- 25 %
Kontrolltimmar enligt riskklassningsmodellen	8 598	6 810	- 21 %

I tabell 6.5 ingår inte integrerade verksamheter.[18] Med detta avser vi verksamheter som omfattas av krav på godkännande, men som är del av ett slakteri eller en vilthanteringsanläggning. Det kan till exempel handla om att man på ett slakteri också styckar och maler kött. Även dessa integrerade verksamheter får generellt mindre kontroll med den nya modellen.

För registrerade verksamheter under Livsmedelsverkets kontroll ser vi ungefär samma utveckling som för godkända verksamheter (exklusive de integrerade). Registrerade verksamheter under Livsmedelsverket kontroll är bland annat vissa stora livsmedelsproducenter och

[17] Det finns ett mindre antal godkända verksamheter som ligger under kommunala kontrollmyndigheters ansvar. Dessa verksamheter ingår i underlaget till tabell 6.2.

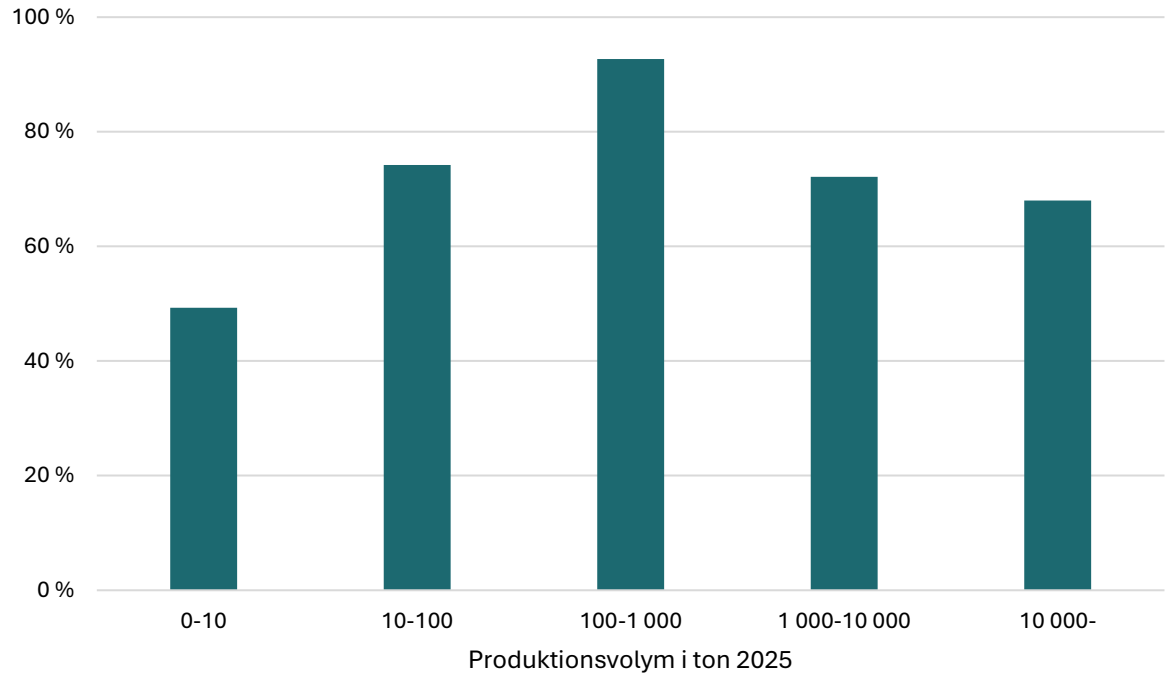
[18] Eventuellt en kommentar om att det beror på dataproblem/jämförbarhet.

verksamheter som tillverkar sprit. Livsmedelsverket har dock ansvar för betydligt fler godkända än registrerade verksamheter.

6.1.6 Mindre kontroll för de minsta godkända verksamheterna

Bland de godkända verksamheterna är minskningen i kontroll störst för de verksamheter som har minst produktionsvolym. Alla omfattningsklasser i har dock fått mindre kontroll (figur 11).

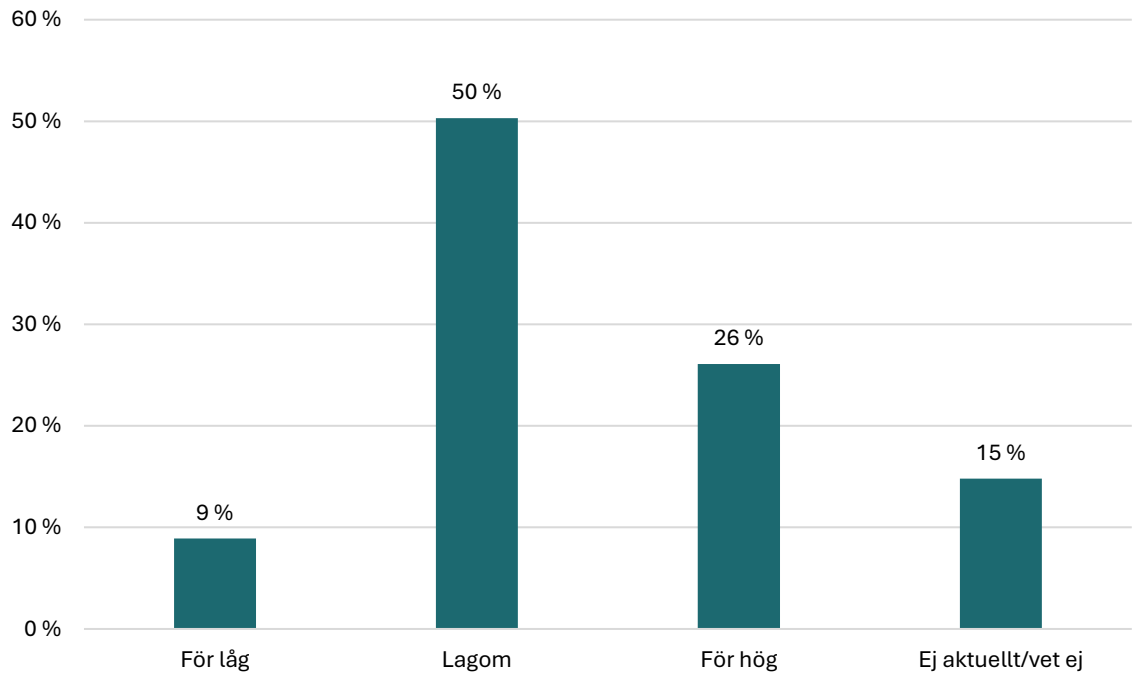
Figur 11. Antal utförda kontrolltimmar 2025 som andel av antal utförda kontrolltimmar 2023 för godkända verksamheter (exklusive integrerade verksamheter)



6.1.7 Hälften av kontrollpersonalen tycker att verksamheter i tidigare led får lagom mycket kontroll

Omkring hälften av kontrollpersonalen anser att verksamheter i tidigare led får lagom mycket kontroll. Omkring en fjärdedel tycker att kontrollfrekvensen är för hög, och knappt tio procent att den är för låg (figur 12).

Figur 12. Kontrollpersonalens åsikt om kontrollfrekvensen i tidigare led



Frågan vi ställde löd: Hur ser du på den kontrollfrekvens riskklassningsmodellen ger i tidigare led?
Totalt antal svar: 575.

Kontrollpersonalen pekar ut transportörer som en grupp som får för mycket kontroll. Det framgår av fritextsvar i enkäten. Fler respondenter framhåller att transportörer i tidigare led inte kan få mindre än två kontroller per fem år, men att det hade räckt med en kontroll på fem år för en del verksamheter som bara transporterar livsmedel utan någon ytterligare hantering.

En annan återkommande synpunkt är att små hantverksmässiga verksamheter får för mycket kontroll (se även kapitel 3). Flera respondenter framhåller samtidigt att denna tid går att justera. Det finns dock också svar som framhåller att det vore bättre om modellen från början kunde hantera detta, eftersom manuella justeringar riskerar att leda till bristande likvärdighet.

En tredje återkommande synpunkt är att vissa sorters grossister får för mycket kontroll. Till exempel upplever några respondenter att det finns relativt lite att kontrollera hos vissa matmäklare och att kontrollfrekvensen därmed blir för hög.

Bland dem som upplever att kontrollfrekvensen är för låg i tidigare led sticker Livsmedelsverkets kontrollpersonal ut. I denna grupp svarar ungefär 40 procent att kontrollfrekvensen är för låg i tidigare led. Det kan jämföras med ungefär 7 procent bland de kommunala kontrollmyndigheterna. Det avspeglar sannolikt skillnader i vilka verksamheter Livsmedelsverket och kommunerna har kontrollansvar för.

7. Dricksvattenanläggningar

I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat kontrollen av dricksvattenanläggningar. Det finns närmare 6 000 dricksvattenanläggningar i Sverige som omfattas av riskklassningsmodellen.

Kapitlet i korthet:

- Totalt sett får dricksvattenanläggningar ungefär lika mycket kontroll nu som de gjorde med den gamla modellen. Antalet kontroller har dock ökat för anläggningar med hög risk och minskat för anläggningar med låg risk.
- Livsmedelsverket tänkte sig att antalet kontroller på dricksvattenanläggningar skulle öka med den nya modellen. Men många kontrollmyndigheter hade redan utökat kontrollen på dricksvattenanläggningar jämfört med vad den gamla modellen angav, vilket är en förklaring till att antalet kontroller inte har ökat.
- Tre av fyra i kontrollpersonalen anser att dricksvattenanläggningar får lagom mycket kontroll.
- Svenskt Vatten anser att rätt kompetens hos inspektörerna är viktigare än det exakta antalet kontroller. Stora anläggningar är generellt positiva till fler kontroller om det leder till högre kontinuitet och bättre kompetens i dricksvattenfrågor bland inspektörerna.

7.1 Ingen större förändring i antalet kontroller på dricksvattenanläggningar

Den nya riskklassningsmodellen verkar inte ha lett till några större förändringar i antalet kontroller på dricksvattenanläggningar totalt sett. Antalet kontroller har minskat med 8 procent mellan 2022 och 2025, när vi jämför de dricksvattenanläggningar som fanns båda åren (tabell 7.1).

Tabell 7.1. Antal kontroller och kontrolltimmar för dricksvattenanläggningar, år 2022 och 2025

	2022	2025	Förändring
Antal kontroller	2 408	2 215	- 8 %
Antal kontrolltimmar per år enligt modellen	10 536	10 740	+ 2 %

Antalet kontrolltimmar per år har ökat med 2 procent mellan 2022 och 2025. Totalt sett ser vi därmed små skillnader i mängden kontroll för dricksvattenanläggningar.

7.1.1 Nya riskklassningsmodellen skulle ge mer kontroll på dricksvattenanläggningar

Den nya riskklassningsmodellen skulle ge mer kontroll av dricksvattenanläggningar. Livsmedelsverket bedömde att den gamla modellen gav för låga kontrolltider, och att nya regler hade förstärkt behovet av ökad kontroll.[19] Livsmedelsverket räknade därför med att den nya modellen skulle ge omkring 15 procent fler kontroller och omkring 60 procent mer kontrolltid jämfört med den gamla modellen.[20]

En viktig förklaring till att antalet kontroller och antalet kontrolltimmar inte har ökat på det sätt som Livsmedelsverkets beräkningar visade är att många myndigheter redan hade utökat kontrolltiden på dricksvattenanläggningar. Totalt hade kontrollmyndigheterna gett omkring 1 500 anläggningar utökad tid, vilket är mer än en fjärdedel av det totala antalet dricksvattenanläggningar. Det innebär att många anläggningar fick mer kontroll än vad den gamla modellen angav. Den nya modellen ger därför mer kontroll till dricksvattenanläggningar, men det märks inte i antalet kontroller och antalet kontrolltimmar eftersom många kontrollmyndigheter redan hade utökat kontrolltiden.

En annan viktig förklaring till att antalet kontroller inte har ökat på det sätt som Livsmedelsverket förutsåg är reduktion vid god efterlevnad. Drygt 20 procent av alla dricksvattenanläggningar har fått minskad kontroll på grund av god efterlevnad (se även kapitel 10). Effekterna av reduktion var inte del av Livsmedelsverkets beräkningar av modellens effekter.

En tredje förklaring till att antalet kontroller inte har ökat är att dricksvattenanläggningarna i genomsnitt är klassade som något mindre i den nya modellen, jämfört med den gamla. Antalet anläggningar med en omfattning som motsvarar mikro i den nya modellen har ökat med 13 procent, medan antalet anläggningar i övriga omfattningsklasser har minskat något. En lägre omfattningsklass ger generellt sett mindre kontroll.

7.1.2 Verksamheter med huvudkontor har fått mer kontroll

Det finns tre verksamhetstyper för dricksvattenanläggningar i den nya riskklassningsmodellen:

- Distributionsnät
- Huvudkontor dricksvattenanläggning

[19] Livsmedelsverket (2022). *Fördjupad konsekvensanalys inklusive riktvärden för kontrolltid samt justerade beräkningstabeller för kontrollfrekvens*. Remiss-PM, s. 16

[20] Livsmedelsverket (2022). *Fördjupad konsekvensanalys inklusive riktvärden för kontrolltid samt justerade beräkningstabeller för kontrollfrekvens*. Remiss-PM, Bilaga 5.

- Vattenverk

De flesta dricksvattenanläggningar har verksamhetstypen vattenverk, vilket innebär att de producerar dricksvatten. En del vattenverk har också ansvar för ett distributionsnät och/eller är huvudkontor, men det finns också anläggningar som bara är distributionsnät respektive huvudkontor.

Antalet kontroller har ökat för anläggningar som är huvudkontor, men minskat för anläggningar som inte är det.

Om vi tittar på anläggningar som bara har vattenverk eller bara har distributionsnät har antalet kontroller minskat ungefär på samma sätt som för totalen för dricksvattenanläggningar.

7.1.3 Fler kontroller på anläggningar med hög risk

Den nya riskklassningsmodellen har lett till mer kontroll på dricksvattenanläggningar med hög risk. Om vi tittar på anläggningar som både har vattenverk och distributionsnät ser vi att antalet kontroller har minskat för de anläggningar som har relativt låg risk (0–17 kontrollpoäng). För anläggningar med fler kontrollpoäng har antalet kontroller ökat mellan 2022 och 2025 (tabell 7.2).

Det finns ett liknande mönster för omfattningsklasser – små anläggningar har över lag fått mindre kontroll och större anläggningar mer kontroll.

Tabell 7.2. Antal kontroller 2022 och 2025 för anläggningar som har både vattenverk och distributionsnät, uppdelad på kontrollpoäng

Antal kontrollpoäng	Antal kontroller 2022	Antal kontroller 2025	Förändring
0–17	1 027	847	- 18 %
18–19	120	145	+ 21 %
20–22	58	87	+ 50 %
22-	42	69	+ 64 %

7.2 Tre av fyra i kontrollpersonalen anser att kontroll av dricksvattenanläggningar är lagom

Tre av fyra inom kontrollpersonalen anser att dricksvattenanläggningar får lagom mycket kontroll med den nya riskklassningsmodellen. Den framgår av vår enkät. Vi har då bara räknat med de som faktiskt har svarat på frågan. Drygt en tredjedel av respondenterna svarade vet ej på denna fråga, vilket sannolikt avspeglar att det finns en stor grupp inspektörer som sällan eller aldrig utför kontroll på dricksvattenanläggningar.

Omkring 15 procent anser att dricksvattenanläggningar får för mycket kontroll och omkring 10 procent anser att de får för lite.

7.2.1 Rätt kompetens hos inspektörerna viktigare än antalet kontroller för dricksvattenproducenterna

Svenskt Vatten upplever inte att den nya riskklassningsmodellen har lett till särskilt stora förändringar för organisationens medlemmar. Stora dricksvattenproducenter har fått mer kontroll, men om det kan leda till en bättre kontinuitet i dricksvattenkontroller så är det bra, enligt Svenskt Vatten. Det kan göra att dialogen med kontrollmyndigheterna blir bättre och att kompetensen hos inspektörerna stärks.

Om kontrollmyndigheterna inte har rätt kompetens för kontrollen blir det dock betungande med en högre kontrollfrekvens, framhåller Svenskt Vatten. Då får dricksvattenanläggningarna lägga tid på att utbilda inspektörerna vid besöken, utan att få något tillbaka.

8. Huvudkontor och kontaktmaterialverksamheter

I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat kontrollen av huvudkontor och kontaktmaterialverksamheter. Det finns knappt 1 000 verksamheter som räknas som huvudkontor i riskklassningsmodellen och omkring 300 verksamheter som har kontaktmaterial som huvudsaklig inriktning.

Kapitlet i korthet:

- Den nya modellen styr riskklassningen av huvudkontor. Den gamla modellen lämnade till kontrollmyndigheterna att bedöma hur mycket kontroll de skulle utföra på huvudkontor.
- Små huvudkontor har fått färre kontroller med den nya modellen, medan stora huvudkontor har fått fler. I kontrollpersonalen bedömer tre av fyra som har svarat att mängden kontroll på huvudkontor är lagom.
- Den nya riskklassningsmodellen gör det möjligt att riskklassa kontaktmaterialverksamheter. Vi bedömer att det har bidragit till att en systematisk kontroll av kontaktmaterialverksamheter har kommit i gång i Sverige.

8.1 Den nya modellen riskklassar huvudkontor

När ett företag har flera verksamheter på olika geografiska platser finns det ofta ett huvudkontor. På huvudkontoren kan det till exempel vara aktuellt att kontrollera utformning av märkning av egna varor och menyer, rutiner för återkallande av varor och centrala program för kvalitetsuppföljning och hygien. Den gamla riskklassningsmodellen lämnade till kontrollmyndigheterna att bedöma hur mycket kontroll de skulle utföra på huvudkontor. Den nya modellen riskklassar huvudkontor utifrån aktiviteter och omfattningsklass (mätt som antal enheter som huvudkontoren styr).

Det finns vissa skillnader mellan den nya och gamla modellen i vad som räknas som huvudkontor. I den gamla modellen räknades matmäklare som huvudkontor. I den nya modellen klassas de vanligen som grossister i tidigare led. I vår analys utgår vi från de verksamheter som i den nya modellen räknas som huvudkontor.

8.1.1 Färre kontroller på små huvudkontor, fler kontroller på stora

Antalet kontroller på huvudkontor har minskat med omkring 25 procent mellan 2022 och 2025. Det är små huvudkontor och huvudkontor med låg riskpoäng som har fått färre kontroller. Antalet kontroller på huvudkontor i omfattningsklassen mikro har minskat med över 70

procent mellan 2022 och 2025. Större huvudkontor och huvudkontor med hög riskpoäng har däremot fått fler kontroller.

Antalet huvudkontor är dock relativt få totalt sett, och närmare hälften ligger i någon av Sveriges tre storstadskommuner. Det innebär att jämförelserna är känsliga för enskilda kontrollmyndigheters verksamheter och bör tolkas med viss försiktighet.

Den nya riskklassningsmodellen ger något mer kontrolltid än den gamla. Våra beräkningar visar på en ökning med åtta procent i kontrolltid mellan 2022 och 2025.

8.1.2 Tre av fyra bland kontrollpersonalen anser att huvudkontor får lagom mycket kontroll

Nästan tre av fyra i kontrollpersonalen anser att huvudkontor får lagom mycket kontroll. Det framgår av vår enkät. Knappt 20 procent av respondenterna anser att de får för mycket kontroll och omkring 7 procent att de får för lite kontroll.

Vi har då räknat bort de omkring 40 procent av respondenterna som svarat vet ej på denna fråga. Att så många svarat vet ej på denna fråga beror sannolikt på att många inspektörer har ingen eller begränsad erfarenhet av att kontrollera huvudkontor.

8.2 Den nya modellen gör det möjligt att riskklassa kontaktmaterialverksamheter

Material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel kallas för kontaktmaterial. Det handlar bland annat om förpackningar, porslin och köksredskap. Fram till 2021 fanns det inte någon utpekad kontrollmyndighet i Sverige för kontroll av kontaktmaterialverksamheter. Kontrollmyndigheterna kunde då kontrollera hur livsmedelsföretagare använde kontaktmaterial, men inte kontaktmaterialverksamheter som bedrevs av någon som inte också var livsmedelsföretagare.

Kontrollen av kontaktmaterialverksamheter är därför relativt ny. Den nya modellen gör det möjligt att riskklassa kontaktmaterialverksamheter. De kontrollfrekvenser Livsmedelsverket beslutade om i den nya riskklassningsmodellen ligger relativt nära vad som gäller i Danmark och Finland.[21]

[21] Livsmedelsverket (2023). *Remiss om fastställande av kontrollfrekvens för kontaktmaterialverksamheter, kontaktmaterialaktiviteter på livsmedelsanläggningar samt aktivitet för tillverkning av snusliknande produkter*. Remiss-PM.

8.2.1 Kontrollen av kontaktmaterial har kommit i gång

Kontrollen av kontaktmaterial har kommit i gång. Under 2025 fanns det omkring 300 verksamheter som hade huvudsaklig inriktning kontaktmaterial. Myndigheterna utförde 170 kontroller vid dessa verksamheter som innefattade någon typ av kontroll av kontaktmaterialverksamheten. Vid sidan av detta utförde myndigheterna 27 kontroller av kontaktmaterialverksamheter vid verksamheter som hade en annan huvudsaklig inriktning än kontaktmaterial.

Vi bedömer att risklassningsmodellen har bidragit till att en systematisk kontroll av kontaktmaterialverksamheter har kommit i gång i Sverige. Det är svårt att i dagsläget dra några djupare slutsatser än så om kontrollen av kontaktmaterial.

8.2.2 Svårt att dra tydliga slutsatser från enkäten till kontrollpersonalen

I vår enkät har vi frågat om kontrollpersonalen anser att den nya riskklassningsmodellen skapar förutsättningar för en riskbaserad kontroll av kontaktmaterialverksamheter. En majoritet svarar dock vet ej på denna fråga. Det är rimligt, med tanke på att kontrollen av kontaktmaterialverksamheter är relativt begränsad. De flesta kontrollmyndigheter har inte ansvar för någon verksamhet som har huvudsaklig inriktning kontaktmaterial.

Bland dem som ansett sig kunna ge ett annat svar än vet ej anser knappt fyra av tio att risklassningsmodellen i ganska eller mycket hög grad skapar förutsättningar för en riskbaserad kontroll av kontaktmaterialverksamheter. Drygt två av tio håller inte med, och resten är neutrala. Det är spridda svar i en begränsad målgrupp, vilket gör det svårt att dra några tydliga slutsatser.

9. Avgifter

För livsmedelsföretagen är storleken på avgifterna för kontrollen en viktig fråga. Dessa avgifter har också stor betydelse för kontrollmyndigheterna, eftersom det är den huvudsakliga källan till finansiering av livsmedelskontrollen.[22] I detta kapitel analyserar vi hur riskklassningsmodellen har påverkat avgifterna för livsmedelskontrollen.

Kapitlet i korthet:

- De totala avgifterna som kontrollmyndigheterna tar ut för livsmedelskontrollen har minskat. Om vi justerar för höjda timtaxor har de totala avgifterna för planerad kontroll minskat med omkring 110 miljoner kronor, eller omkring 25 procent, mellan 2022 och 2025.
- Att avgifterna har minskat kan bero på andra faktorer än riskklassningsmodellen, till exempel att kontrollmyndigheterna har gått över till efterhandsdebitering. Men med tanke på att antalet kontroller har minskat med omkring 20 procent är det rimligt att anta att riskklassningsmodellen har bidragit till lägre avgifter totalt sett.
- Vi bedömer att de flesta verksamheter har fått lägre avgifter. En del större verksamheter och vissa verksamheter i tidigare led (till exempel grossister) har dock fått mer kontroll, och därmed sannolikt högre avgifter.
- Eftersom riskklassningsmodellen ger mindre kontroll och lägre avgiftsintäkter har många kommunala kontrollmyndigheter behövt skära ner sin verksamhet. Det bidrar till att fler kontrollmyndigheter är små sett till antal årsarbetskrafter och riskerar att vara sårbara för till exempel sjukskrivningar.

9.1 De totala avgifterna har minskat

De totala avgifterna för livsmedelskontrollen har minskat efter att den nya riskklassningsmodellen trädde i kraft. Under 2022 tog kontrollmyndigheterna ut avgifter på omkring 420 miljoner kronor. Under 2025 landade de totala avgifterna på omkring 386 miljoner kronor (figur 13), det vill säga nästan 35 miljoner kronor lägre än 2022.

[22] Kostnaderna för livsmedelskontrollen ska täckas av avgifter enligt 4 § förordningen (2021:176) om avgifter för offentlig kontroll av livsmedel och vissa jordbruksprodukter. Kommunerna uppskattar dock själva att avgifterna finansierar 65 procent eller mindre av de nuvarande kostnaderna för kontrollen, se även avsnitt 3.3.2.

Figur 13. Totala avgifter för livsmedelskontrollen 2021–2025



Detta avser den del av livsmedelskontrollen som riskklassningsmodellen styr. Avgifter för gränskontroll och för besiktning före och efter slakt är inte inräknad.

Riskklassningsmodellen styr den planerade livsmedelskontrollen. Om vi enbart räknar avgifter för planerad kontroll har avgifterna minskat från 377 miljoner kronor 2022 till 323 miljoner kronor 2025.

Att vi jämför 2022 med 2025 är för att vi bedömer att det är relativt normala år för livsmedelskontrollen. Under 2023 och 2024 minskade antalet kontroller för att kontrollmyndigheterna lade mycket tid på att klassa om verksamheter.

9.1.1 Avgifterna för planerad kontroll har minskat med 25 procent om vi justerar för höjd timtaxa

Mellan 2022 och 2025 har kontrollmyndigheterna i genomsnitt höjt timtaxan för planerad kontroll med omkring 15 procent.[23] Det innebär att 377 miljoner kronor i avgifter för planerad kontroll under 2022 motsvarar drygt 430 miljoner kronor med 2025 års timtaxor. Justerat för höjda timtaxor har alltså avgifterna för planerad kontroll minskat från drygt 430 miljoner kro-

[23] Det gäller både om vi räknar ett rakt genomsnitt för alla kontrollmyndigheter och om vi justerar för hur stor del av kontrollen varje kontrollmyndighet står för. Konsumentprisindex har under motsvarande period ökat med drygt 12 procent, enligt SCB.

nor under 2022 till drygt 320 miljoner kronor under 2025. Det är en minskning på omkring 110 miljoner kronor, det vill säga ungefär 25 procent.

9.1.2 Efterhandsdebitering påverkar avgifterna

De totala avgifterna för livsmedelskontroller påverkas även av andra faktorer, som ligger utanför riskklassningsmodellen. En sådan viktig faktor är att kontrollmyndigheterna under 2022–2024 har gått över till efterhandsdebitering. Efterhandsdebiteringen innebär att myndigheterna tar betalt för kontrollen efter att den har utförts, i stället för en årlig avgift för den kontroll som planerats enligt riskklassningsmodellen. Det kan påverka de totala avgifterna eftersom en del myndigheter inte utför all planerad kontroll.

Andra faktorer som har betydelse för de totala avgifterna är att

- antalet utförda kontroller varierar mellan åren
- kontrollmyndigheterna tidigare gjorde fler uppföljningar av avvikelser inom ramen för den planerade kontrollen, i stället för vid särskilda uppföljande kontroller
- det finns stora variationer i timtaxa mellan kontrollmyndigheterna, vilket är en indikation på att det finns olika tolkningar av vilka kostnader som avgifterna ska täcka.

9.2 Färre kontroller bör ha lett till lägre avgifter

Den nya modellen ger uppskattningsvis omkring 15 000 färre kontroller per år, eller ungefär 20 procent färre kontroller (se kapitel 4). Det borde leda till ungefär 20 procent lägre avgifter.

Livsmedelsföretagen (LI) framhåller dock att organisationens medlemmar upplever att en del kontrollmyndigheter lägger mer tid per kontroll än tidigare. Det skulle innebära att avgifterna, som tas ut per timme, inte har minskat i samma takt som antal kontroller.

Vi har dock svårt att med säkerhet belägga om så är fallet med data från kontrollen. Kontrollmyndigheterna fakturerade under 2024 och 2025 omkring 12 procent fler timmar per kontroll jämfört med vad Livsmedelsverkets riktvärden anger (se även avsnitt 3.3). Men vi vet inte hur många timmar per utförd kontroll myndigheterna fakturerade före 2024. Det beror på att kontrollmyndigheterna tidigare fakturerade livsmedelsverksamheter i förväg för den kontroll de skulle få varje år, och inte som nu i efterhand för utförd kontroll. Det går därför inte att räkna bakåt i tiden på hur många timmar myndigheterna fakturerade per kontroll.

9.2.1 De flesta verksamheter har sannolikt fått lägre avgifter

Både det totala antalet kontroller och de totala avgifterna har minskat efter att den nya riskklassningsmodellen trädde i kraft. Det är indikationer på att riskklassningsmodellen har lett

till lägre avgifter totalt för företagen (och andra livsmedelsverksamheter) som kollektiv, även om det finns andra faktorer som spelar in.

Med tanke på att de flesta verksamheter har fått mindre kontroll bedömer vi att det är sannolikt att de flesta verksamheter också har fått lägre avgifter till följd av den nya modellen. De data kontrollmyndigheterna rapporterar in till Livsmedelsverket varje år avslöjar inte hur avgifterna fördelar sig mellan olika typer av verksamheter. Men eftersom kontrollmyndigheterna tar ut avgifter per kontrolltimme finns det rimligen en stark korrelation mellan mängden kontroll och avgifter.

9.2.2 Generellt lägre avgifter i sista led

Vår bedömning är att mängden kontroll har minskat med åtminstone 25 procent för restauranger, detaljhandel och verksamheter inom transport och lagring, och med åtminstone 40 procent för offentliga kök, till följd av den nya riskklassningsmodellen (se kapitel 5). Det går inte att utesluta att kontrollmyndigheterna fakturerar något mer tid per kontroll än tidigare, men vi bedömer att det är högst sannolikt att verksamheter i sista led generellt sett har fått lägre avgifter för livsmedelskontrollen till följd av den nya riskklassningsmodellen.

9.2.3 En del restauranger rapporterar ökade avgifter

Branschorganisationen Visita har som underlag till denna utvärdering genomfört en enkät till organisationens medlemmar. I den uppger omkring en tredjedel av de svarande att deras avgifter för livsmedelskontroll har ökat. Omkring 20 procent svarar att de inte har ökat och 5 procent att de har minskat, övriga svarar vet ej. Bland dem som uppger att avgifterna har ökat är det dock bara omkring 25 procent som anger riskklassningsmodellen som den främsta anledningen till ökade avgifter.

Enkäten hade en svarsfrekvens på omkring 15 procent, vilket gör att man ska tolka resultaten med försiktighet. Svaren är dock en indikation på att det finns en grupp restauranger som upplever att avgifterna har ökat. Det är i linje med våra analyser ovan, som visar att mängden kontroll kan ha ökat något för stora verksamheter och verksamheter med många kontrollpoäng. Eftersom timtaxorna också har gått upp är det rimligt att det finns en grupp verksamheter i sista led som har fått ökade avgifter – både bland restauranger och bland andra verksamheter i sista led.

9.2.4 Blandad bild om avgifter i tidigare led

I tidigare led är bilden mer blandad. Godkända verksamheter har generellt fått mindre kontroll, vilket bör innebära lägre avgifter. Samtidigt finns en del registrerade verksamheter i tidigare led som bör ha fått högre avgifter. Det gäller till exempel grossister, större producenter och små producenter med många aktiviteter.

9.3 Kontrollmyndigheterna har skurit ner på verksamheten

Den nya riskklassningsmodellen har, tillsammans med efterhandsdebiteringen, medfört att kontrollmyndigheterna generellt har lägre avgiftsintäkter än tidigare.

Det märks på antalet årsarbetskrafter. Under 2022 rapporterade kontrollmyndigheterna att totalt 725 årsarbetskrafter arbetade med livsmedelskontroll. Motsvarande antal under 2025 var 653. Det är en minskning på omkring 10 procent.

Minskningen i antalet årsarbetskrafter är sannolikt i underkant, sett till att de totala avgifterna har minskat med omkring 25 procent.[24] Det kan vara en indikation på att kontrollmyndigheterna fortfarande befinner sig i en omställning och kommer att behöva dra ner ännu mer på antalet årsarbetskrafter.

9.3.1 Riskklassningsmodellen har lett till fler små kommunala kontrollorganisationer

Många kommunala kontrollmyndigheter är små. Under 2022 räknade Livsmedelsverket 170 myndigheter som små kontrollorganisationer. Under 2025 hade antalet små kontrollorganisationer ökat till 178. Vi bedömer att den minskade kontrollen som riskklassningsmodellen medför är den huvudsakliga förklaringen till detta.

Med små kontrollorganisationer avser vi kontrollmyndigheter som utför kontroll med högst tre årsarbetskrafter. Det fanns 235 kommunala kontrollorganisationer i Sverige under 2025, vilket innebär att en stor andel av kontrollorganisationerna är små.[25]

Små kontrollorganisationer är mer sårbara än större organisationer för till exempel personalfrånvaro. Det kan också vara svårt för en del kommuner att behålla viktig kompetens när resurserna för livsmedelskontroll minskar.[26] Att riskklassningsmodellen har minskat mängden kontroll förstärker därmed en sårbarhet som redan finns i den svenska livsmedelskontrollen.

Samtidigt finns det goda möjligheter för kommunerna att samarbeta för att motverka denna sårbarhet, både genom att ingå samverkansavtal och genom att bilda gemensamma kontroll-

[24] Justerat för höjda timtaxor, eftersom vi utgår från att kontrollmyndigheterna har behövt höja timtaxorna för att kompensera för kostnadsökningar (till exempel vad gäller löner).

[25] Det finns 249 kommunala kontrollmyndigheter, men i begreppet kontrollorganisation räknar vi bara de myndigheter som faktiskt utför kontroll. 14 kontrollmyndigheter hade under 2025 överlåtit all sin kontroll till en annan kontrollmyndighet genom samverkansavtal.

[26] Livsmedelsverket (2022). *Fördjupad konsekvensanalys inklusive riktvärden för kontrolltid samt justerade beräkningstabeller för kontrollfrekvens*. Remiss-PM, s 59.

myndigheter över kommungränserna. Det är ytterst upp till det offentliga att lösa en ändamålsenlig organisering med de resurser som finns för riskbaserad livsmedelskontroll.

Även större kontrollorganisationer har minskat antalet årsarbetskrafter. Till exempel har Livsmedelsverket gått från 26 årsarbetskrafter 2022 till 22 årsarbetskrafter 2025, för den kontroll som styrs av riskklassningsmodellen.

10. Reduktion vid god efterlevnad och tredjepartscertifiering

Den nya riskklassningsmodellen ger möjlighet till reduktion av kontroll vid tredjepartscertifiering och god efterlevnad. I detta kapitel analyserar vi hur väl dessa möjligheter till reduktion fungerar. I slutet av kapitlet redogör vi också för hur kontrollmyndigheterna använder möjligheten till justering.

Kapitlet i korthet:

- Både kontrollpersonalen och branschorganisationerna är generellt positiva till reduktionsmöjligheterna.
- Fler verksamheter har fått reducerad kontrollfrekvens för god efterlevnad i den nya modellen, jämfört med motsvarande möjlighet i den gamla. Den gamla modellen gav dock en större procentuell minskning av kontrollen för många verksamheter med god efterlevnad. Det är en följd av att verksamheter i högre riskklasser får en mindre procentuell minskning, men det finns också en viss inkonsekvens i storleken på reduktionen i lägre riskklasser i den nya modellen.
- Omkring 2 700 verksamheter har reducerad kontrollfrekvens vid tredjepartscertifiering. Tredjepartscertifiering är vanligast i tidigare led. De verksamheter som har tredjepartscertifiering klarar generellt livsmedelskontrollen bättre än andra verksamheter, vilket tyder på att kriterierna för reduktionen vid tredjepartscertifiering fungerar.
- De kommunala kontrollmyndigheterna har manuellt justerat kontrollfrekvensen för omkring 2 procent av de verksamheter de har kontrollansvar för. Det tyder på att möjligheten till justering fungerar på ett ändamålsenligt sätt, det vill säga som en möjlighet att i undantagsfall justera kontrollfrekvensen för verksamheter som hamnar snett i den nya modellen.

10.1 Reduktion vid god efterlevnad

Verksamheter som har visat att de följer livsmedelslagstiftningen kan få färre kontroller. Det kallas för reduktion vid god efterlevnad.

För att en verksamhet ska få reduktion vid god efterlevnad behöver följande kriterier vara uppfyllda:

- Verksamheten ska inte ha fått några avvikelser under de senaste tolv månaderna.
- Om verksamheten inte har fått minst två kontroller de senaste tolv månaderna utökas tidsperioden så att den omfattar två planerade kontroller.

- Verksamheten ska inte redan vara placerad i den lägsta riskklassen.

Om dessa kriterier är uppfyllda ska kontrollmyndigheten sänka kontrollfrekvensen till en riskklass närmast under den aktuella riskklassen. Hur stor denna reduktion blir i antal kontroller på en femårsperiod beror på vilken riskklass verksamheten är placerad i.

10.1.1 Även den gamla modellen gav möjligheten till reduktion vid god efterlevnad

Även den gamla modellen innehöll en möjlighet till reduktion vid god efterlevnad. Det skedde genom en *erfarenhetsmodul* i riskklassningsmodellen, som innebar att verksamheten kunde få minskad kontroll utifrån resultaten från tidigare kontroller. Antalet kontrolltimmar minskade då med 50 procent.

Den gamla modellen innehöll även möjlighet till förstärkt kontroll utifrån tidigare kontrollresultat. Det innebär att en verksamhet fick 50 procent mer kontroll. Någon sådan möjlighet finns inte i nya modellen.

Den nya modellen innehåller tydliga kriterier som behöver vara uppfyllda för att god efterlevnad ska aktualiseras. Den gamla modellens erfarenhetsmodul hade också kriterier, men gav ett ganska stort utrymme för kontrollmyndigheternas egen bedömning.

10.1.2 Omkring en tredjedel av alla verksamheter har reduktion för god efterlevnad

Omkring en tredjedel av alla verksamheter hade under 2025 reduktion av kontrollfrekvensen till följd av god efterlevnad. Det är vanligast med reduktion för livsmedelsverksamheter i tidigare led och sista led (tabell 10.1).

Tabell 10.1. Antal och andel verksamheter med reduktion för god efterlevnad per inriktning, år 2025

Huvudsaklig inriktning	Antal verksamheter med god efterlevnad	Andel verksamheter med god efterlevnad
Sista led	26 756	35 %
Tidigare led	2 399	37 %
Dricksvattenanläggning	1 165	22 %
Huvudkontor	238	25 %
Slakteri och vilthanterings-anläggning	50	26 %
Kontaktmaterialverksamhet	4	2 %
Totalt	30 612	34 %

Under 2023 hade omkring 19 000 anläggningar/verksamheter erfarenhetsklass A, vilket i den gamla modellen var motsvarigheten till reduktion för god efterlevnad. Det innebar att antalet och andelen verksamheter med reduktion för god efterlevnad är betydligt högre med den nya modellen.

10.1.3 Vanligast med god efterlevnad för verksamheter med relativt hög risk

Det är vanligast med god efterlevnad för verksamheter som är i en riskklass som motsvarar 10–25 kontroller över en femårsperiod, eller 2–5 kontroller per år. I dessa grupper har omkring hälften av verksamheterna reduktion för god efterlevnad. Det är verksamheter som enligt riskklassningsmodellen har relativt hög risk. De flesta livsmedelsverksamheter i Sverige har högst fem kontroller över en femårsperiod.

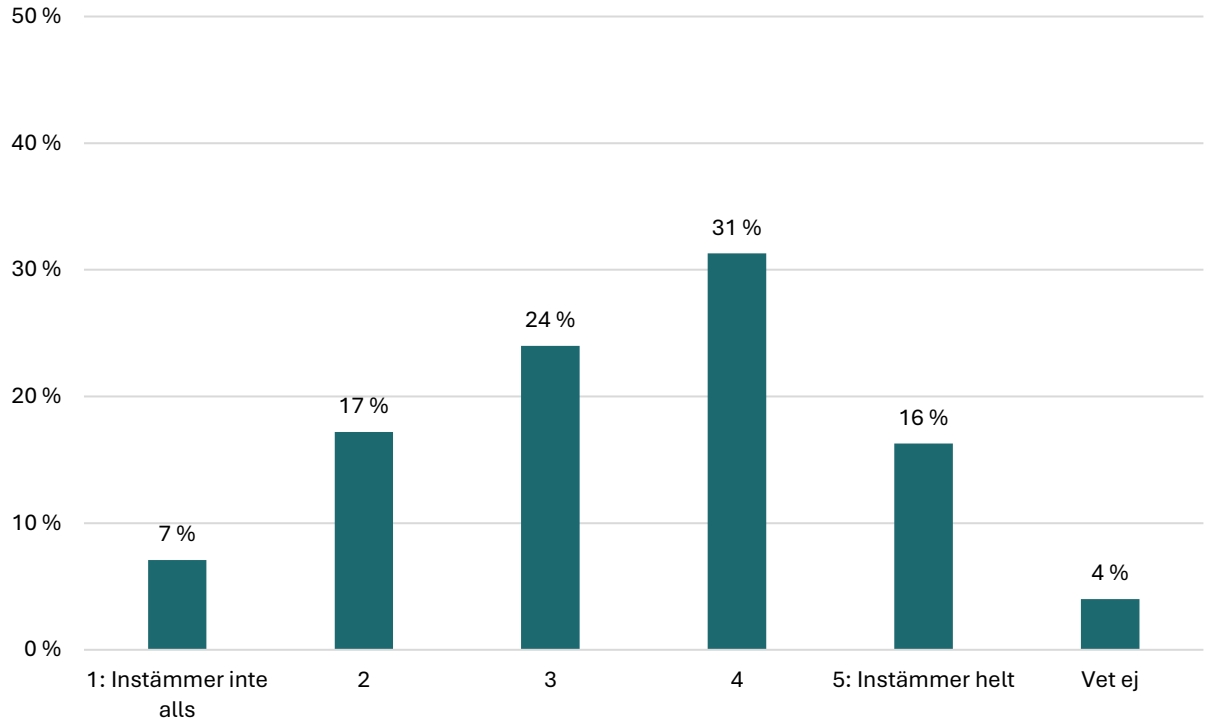
Tabell 10.2. Antal och andel verksamheter med reduktion för god efterlevnad per riskklass, år 2025

Antal kontroller per fem år (före reduktion och justering)	Andel verksamheter med god efterlevnad	Totalt antal verksamheter med detta antal kontroller per fem år
1	22 %	12 169
2	28 %	26 529
3	30 %	1 223
4	41 %	18 841
5	37 %	21 305
10	48 %	7 033
15	50 %	1 891
20	46 %	655
25	48 %	152
30-	25 %	110

10.1.4 Hälften av kontrollpersonalen är positiv till kriterierna för god efterlevnad

Omkring hälften av kontrollpersonalen är positiva till kriterierna för reduktion vid god efterlevnad (figur 14). Vi räknar då de som har svarat 4 eller 5 på en femgradig skala i vår enkät, där 5 betyder instämmer helt.

Figur 14. Kontrollpersonalens uppfattning om kriterierna för reduktion vid god efterlevnad



I den aktuella frågan bad vi de svarande ta ställning till följande påstående: *Kriterierna för att ge en verksamhet reduktion till följd av god efterlevnad är väl utformade*.
Totalt antal svar: 575.

Samtidigt upplever omkring en fjärdedel av kontrollpersonalen att kriterierna för god efterlevnad inte är väl utformade (1 eller 2 på den femgradiga skalan). I fritextsvaren i enkäten ser vi två huvudsakliga förklaringar till detta:

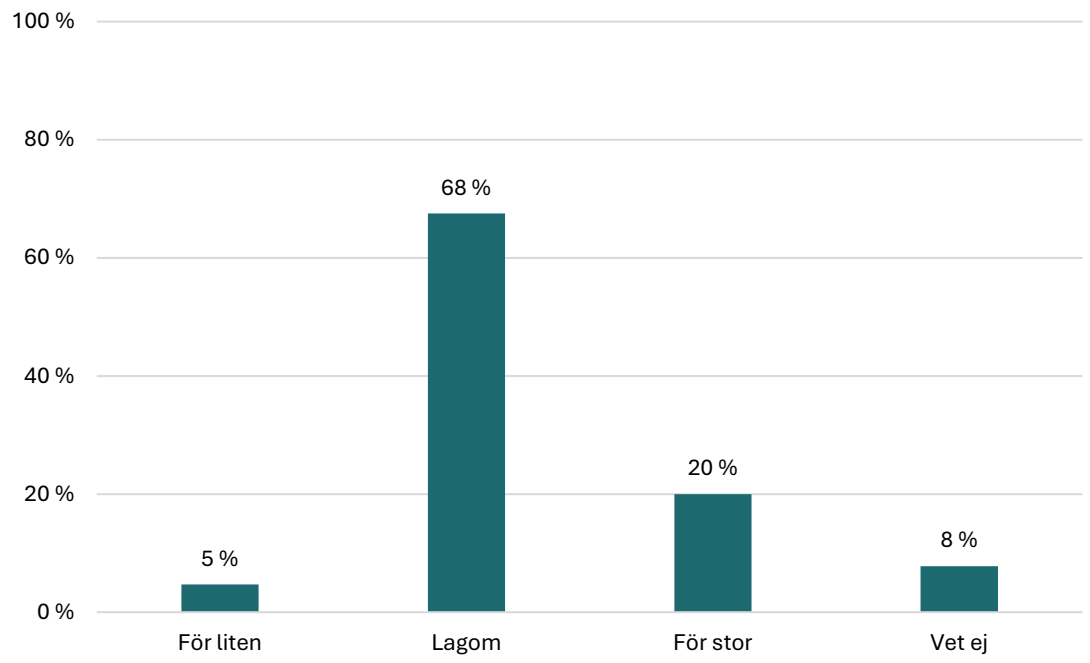
- En del respondenter framhåller att kontrollfrekvensen blir för låg för en del verksamheter i sista led som har god efterlevnad. De lyfter till exempel fram pizzerior och förskolekök. Kritiken mot kriterierna för god efterlevnad verkar hänga ihop med den kritik som finns mot att den nya modellen ger för låg kontrollfrekvens för vissa verksamheter i sista led (se avsnitt 5.3).
- En del respondenter riktar kritik mot att reduktionen slår ojämnt beroende på vilken riskklass verksamheten ligger i. För vissa riskklasser innebär god efterlevnad en halvering av antalet kontroller, för andra riskklasser blir sänkningen betydligt mindre (se även avsnitt 10.1.6).

Enstaka respondenter framhåller också att de saknar möjligheten till förstärkt kontroll som fanns i den gamla riskklassningsmodellen.

10.1.5 Två tredjedelar av kontrollpersonalen anser att reduktionen är lagom stor

Två tredjedelar av kontrollpersonalen anser att reduktionen vid god efterlevnad är lagom stor (figur 15).

Figur 15. Kontrollpersonalens uppfattning om storleken på reduktionen vid god efterlevnad



I den aktuella frågan bad vi de svarande ta ställning till följande påstående: *Reduktionen till följd av god efterlevnad är generellt sett...*
Totalt antal svar: 575

En femtedel av kontrollpersonalen anser att reduktionen är för stor. Sannolikt hänger det åtminstone delvis ihop med att en del respondenter anser att kontrollfrekvensen kan bli för låg för vissa verksamheter i sista led.

10.1.6 Branschorganisationerna uppskattar reduktionen, men framhåller att den gamla modellen gav större minskning

De branschorganisationer vi har intervjuat tycker över lag att möjligheterna till reduktion vid god efterlevnad är bra. Visita, LRF och Svensk Dagligvaruhandel framhåller dock att den gamla modellen gav större reduktion för många verksamheter.

I den gamla modellen fick alla verksamheter i erfarenhetsklass A 50 procent mindre kontrolltid. I den nya modellen innebär reduktionen för god efterlevnad att en verksamhet flyttas en

riskklass. Storleken på reduktionen beror då på hur stor skillnad det är i kontrollfrekvens mellan de två riskklasserna. Ett sätt att illustrera hur stor reduktionen blir är genom tabell 10.3, som visar antal kontroller per riskklass för verksamheter i sista led.

Tabell 10.3. Riskklasser i sista led (SL)

Riskklass	SL1	SL2	SL3	SL4	SL5	SL6	SL7	SL8
Kontroller per 5 år	1	2	4	5	10	15	20	25
Procentuell minskning vid reduktion	Ej aktuellt	50 %	50 %	20 %	50 %	33 %	25 %	20 %

Reduktionen är även i den nya modellen 50 procent för flera av de lägre riskklasserna i sista led. Däremot är den generellt sett lägre procentuellt sett för de högre riskklasserna. Detta mönster gäller även för verksamheter med andra huvudsakliga inriktningar.

Vi bedömer att det inte är orimligt att den procentuella minskningen av reduktionen blir mindre i högre riskklasser – antalet kontroller minskar fortfarande substantiellt. Däremot är det märkligt att verksamheter i SL4 får betydligt mindre reduktion än verksamheter i SL 3 och SL5. Det är en konsekvens av att reduktionen i den nya modellen är kopplad till riskklasser, vilket Livsmedelsverket kan behöva se över.

10.1.7 Verksamheter med många kontroller per år kan lätt tappa reduktionen

För verksamheter med många kontroller per år kan det också vara lite väl lätt att bli av med god efterlevnad. Det framhåller Livsmedelsföretagen, som anser att det borde finnas en större tröghet i förändringar av reduktionen.

Kriteriet att en verksamhet måste vara utan avvikelser i tolv månader riskerar att göra det svårt för verksamheter med många kontroller att få reduktion vid god efterlevnad. För en verksamhet med en kontroll om året räcker det med två kontroller på två år utan avvikelse för att få reduktionen. För en verksamhet med fem kontroller om året räcker det däremot med en avvikelse vid någon kontroll under året för att reduktion inte ska bli aktuellt.

Våra data visar att en relativt hög andel av verksamheterna med 2–5 kontroller per år har god efterlevnad, men att den är lägre för verksamheter som har minst 6 kontroller per år (se tabell 10.2). Det är relativt få verksamheter det handlar om, men det är möjligt att Livsmedelsverket skulle behöva se över om det finns anledning att justera kriterierna för god efterlevnad för dessa verksamheter. Det riskerar att bli en onödig administrativ börda om kontrollmyndighet-

erna behöver justera kontrollfrekvensen alltför ofta för att verksamheter med många kontroller uppnår respektive tappar god efterlevnad på grund av enstaka kontroller.

10.2 Reduktion vid tredjepartscertifiering

Verksamheter som har tredjepartscertifiering kan i den nya riskklassningsmodellen få reducerad kontrollfrekvens. Det innebär att en verksamhet får mindre kontroll om en oberoende part också kontrollerar verksamheten, vid sidan av den offentliga livsmedelskontrollen.

Tredjepartscertifiering innebär att en verksamhet åtar sig att följa en viss standard, och att en oberoende part kontrollerar att verksamheten följer denna standard. Livsmedelsverket har satt upp ett antal villkor för att en standard ska ge reduktion, bland annat att standarden ska ha fokus på livsmedelssäkerhet och hygien och att tredjepartscertifieringen ska ske under ackreditering. För att en standard ska ge reduktion ska Livsmedelsverket ha granskat standarden och tagit upp den i en särskild förteckning. Några exempel på sådana standarder är

- IP Livsmedel Grundcertifiering
- Svensk standard för livsmedelshantering i butik
- BRCGS Food Safety.[27]

Reduktion vid tredjepartscertifiering innebär att en verksamhet sänks med ett steg till en lägre riskklass. Vad detta innebär i antal kontroller per fem år beror på vilken riskklass verksamheten hade från början (se tabell 10.3). En verksamhet som är i den lägsta riskklassen kan inte sänkas ytterligare till följd av tredjepartscertifiering.

Möjligheten att få reduktion vid tredjepartscertifiering fanns inte i den gamla riskklassningsmodellen.

10.2.1 Omkring 2 700 verksamheter har fått reducerad kontrollfrekvens till följd av tredjepartscertifiering

Under 2024 och 2025 fick omkring 2 700 verksamheter reducerad kontrollfrekvens till följd av tredjepartscertifiering (tabell 10.4). Det finns totalt omkring 95 000 verksamheter som berörs av riskklassningsmodellen.[28] Det är därmed en numerärt ganska liten grupp verksamheter som berörs av reduktion vid tredjepartscertifiering. Tredjepartscertifieringen berör dock en

[27] För en sammanställning av standarder som ger reduktion, se https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/760/reduktion-av-kontrollfrekvens-genom-tredjepartscertifiering

[28] Det går att räkna på flera sätt kring det totala antalet verksamheter. Här har vi valt att räkna bort verksamheter som har upphört under 2025. Räknar vi även med verksamheter som har upphört under året blir det totala antalet verksamheter drygt 100 000.

stor del av de livsmedel som produceras i Sverige, eftersom det är vanligt med tredjepartscertifiering hos stora livsmedelsproducenter.

Tabell 10.4. Antal verksamheter med reduktion vid tredjepartscertifiering, år 2025

Huvudsaklig inriktning	Antal verksamheter med reduktion	Totalt antal verksamheter
Tidigare led	1 379	7 127
Sista led	1 036	81 351
Huvudkontor	132	1 034
Kontaktmaterial	63	287
Slakteri- och vilthantering	47	192
Dricksvatten	9	5 597
Totalt	2 666	95 588

I sista led är det framför allt butiker som har reduktion för tredjepartscertifiering. Under 2025 hade 1 036 verksamheter i sista led reduktion vid tredjepartscertifiering. I 925 av dessa verksamheter gällde reduktion *Svensk standard för livsmedelshantering i butik*.

10.2.2 Verksamheter med tredjepartscertifiering klarar livsmedelskontrollen bättre

Verksamheter med reduktion för tredjepartscertifiering klarar den offentliga livsmedelskontrollen bättre än verksamheter som inte har reduktion för tredjepartscertifiering. Det visar sig när vi analyserar hur vanligt det är att verksamheter med respektive utan reduktion för tredjepartscertifiering blir klassade som verksamheter med god efterlevnad av livsmedelslagstiftningen (och därmed får reduktion för god efterlevnad). Totalt har omkring 43 procent av verksamheterna med reduktion för tredjepartscertifiering också reduktion för god efterlevnad. Det kan jämföras med 33 procent av verksamheterna utan reduktion för tredjepartscertifiering (tabell 10.5).

Tabell 10.5. Andel verksamheter med reduktion för god efterlevnad, år 2025

Huvudsaklig inriktning	Verksamheter med reduktion vid tredjeparts-certifiering	Verksamheter utan reduktion vid tredjeparts-certifiering
Tidigare led	50 %	32 %
Huvudkontor	31 %	23 %
Sista led	38 %	34 %
Totalt	43 %	33 %

Det är en indikation på att reduktionen för tredjepartscertifiering fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Verksamheter med tredjepartscertifiering får färre offentliga kontroller, men verkar ändå ha bättre följsamhet mot livsmedelslagstiftningen än andra verksamheter.

Vi kan inte med säkerhet säga att det är tredjepartscertifieringen i sig som leder till bättre följsamhet mot livsmedelslagstiftningen. Det finns andra skillnader mellan verksamheter som har anslutit sig till en standard som ger reduktion för tredjepartscertifiering och verksamheter som inte har gjort det. I sista led är det till exempel endast en liten grupp av alla verksamheter som har tredjepartscertifiering, framför allt vissa butiker. Det gör att jämförelsen haltar.

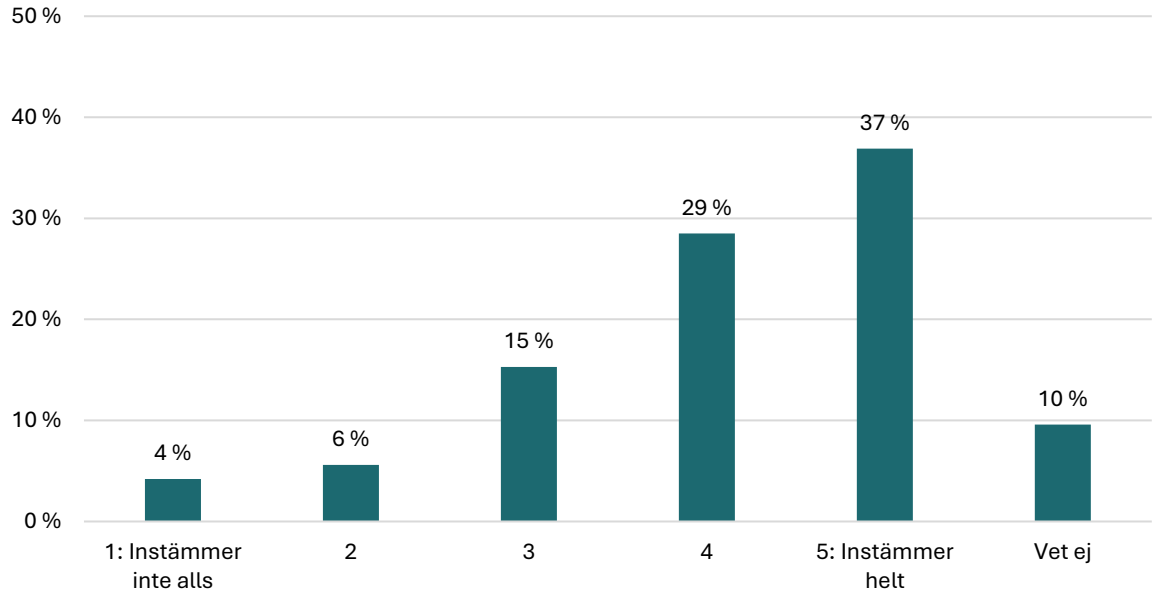
Men vi bedömer att det inte är ett avgörande problem. De verksamheter som får reduktion vid tredjepartscertifiering har anslutit sig till en standard som Livsmedelsverket anser lever upp till samma nivå som en livsmedelskontroll. Om dessa verksamheter generellt visar sig ha bättre följsamhet till lagstiftningen framstår det som rimligt att den offentliga livsmedelskontrollen lägger något mindre resurser på att kontrollera just dessa verksamheter.

10.2.3 Kontrollpersonalen anser att reduktionen för tredjepartscertifiering fungerar bra

Kontrollpersonalen anser över lag att reduktionen för tredjepartscertifiering fungerar bra. En majoritet av de som svarar på vår enkät är positiva både till kriterierna för att ge reduktion och till hur stor reduktionen är.

Omkring två tredjedelar av kontrollpersonalen anser att kriterierna för att ge reduktion för tredjepartscertifiering är väl utformade (figur 16). Vi räknar då de som svarat 4 eller 5 på en femgradig skala.

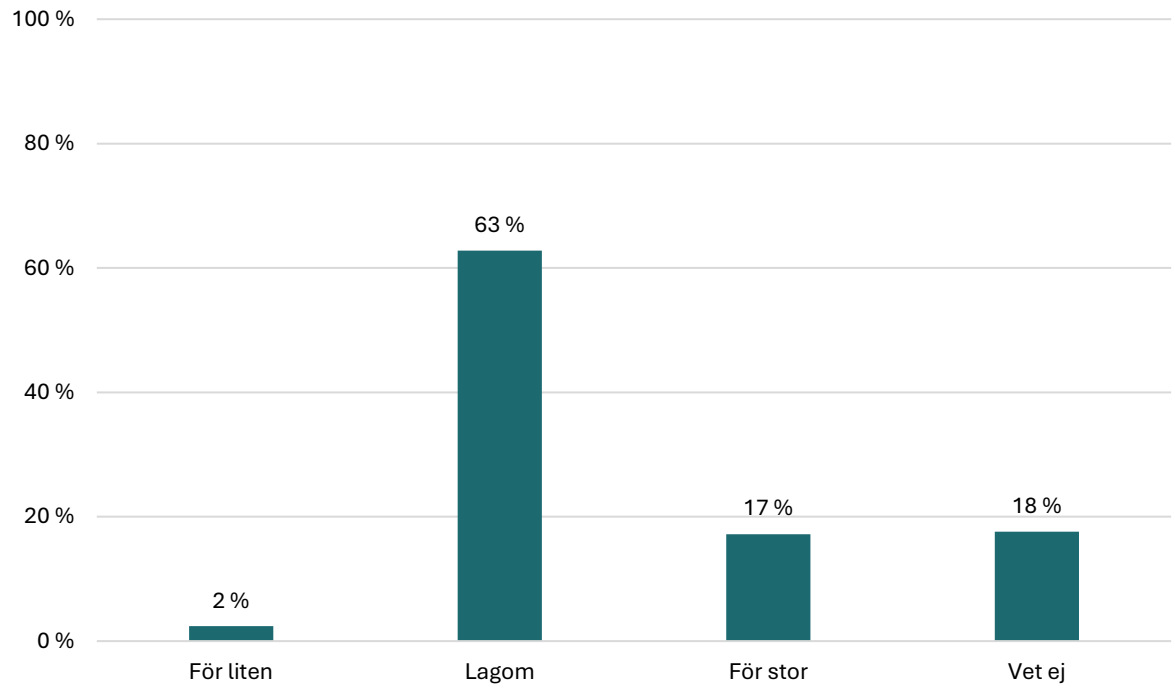
Figur 16. Kontrollpersonalens uppfattning om kriterierna för reduktion vid tredjepartscertifiering



I den aktuella frågan bad vi de svarande ta ställning till följande påstående: *Kriterierna för att ge en verksamhet reduktion till följd av tredjepartscertifiering är väl utformade*.
Totalt antal svar: 575.

Mer än 60 procent av kontrollpersonalen anser att reduktionen är lagom stor. En mindre grupp (omkring 17 procent) anser dock att reduktionen är för stor (figur 17).

Figur 17. Kontrollpersonalens uppfattning om storleken på reduktionen vid tredjepartscertifiering



I den aktuella frågan bad vi de svarande ta ställning till följande påstående: *Reduktionen till följd av tredjepartscertifiering är generellt sett…*
Totalt antal svar: 575.

10.2.4 Även branschorganisationerna är förhållandevis positiva

Även branschorganisationerna är förhållandevis positiva till reduktionen för tredjepartscertifiering:

- Svensk Dagligvaruhandel upplever att det fungerar bra och att det finns ett bra samarbete med Livsmedelsverket kring tredjepartscertifieringen.
- LRF ser positivt på att modellen ger denna möjlighet till reduktion, men anser att den nya modellens grundkonstruktion gör att genomslaget för reduktionen blir begränsat. LRF anser också att det hade varit möjligt att addera reduktion vid tredjepartscertifiering till den gamla modellen, utan att behöva införa en ny modell.
- Livsmedelsföretagen (LI) uppskattar att möjligheten till reduktion finns, men anser att mer omfattande standarder borde få större genomslag i mängden kontroll.

Livsmedelsverkets hållning är att alla standarder som ger reduktion motsvarar de krav som ställs vid en livsmedelskontroll. Därför finns det inga nivåer i reduktionen – det avgörande är om en standard motsvarar en livsmedelskontroll (och då ger reduktion) eller om den inte gör det.

Vi anser dock att detta är en fråga som Livsmedelsverket bör följa empiriskt framöver. Det kan Livsmedelverket göra genom att jämföra efterlevnaden mot lagstiftningen på verksamheter som är anslutna till olika standarder. Om det skulle visa sig att vissa standarder konsekvent över tid är förknippade med en bättre efterlevnad till lagstiftningen kan det finnas anledning att överväga en nivåindelning av reduktionen, eftersom kontrollen då rimligen kan leda till större nytta på annat håll. Det är dock för tidigt att dra några slutsatser om detta efter två år med den nya riskklassningsmodellen.

För Svenskt Vatten är tredjepartscertifiering ingen stor fråga, eftersom få av organisationens medlemmar har tredjepartscertifiering som ger reduktion.

10.3 Justering

Kontrollmyndigheterna ska reducera kontrollfrekvensen om en verksamhet uppfyller villkoren för god efterlevnad och/eller tredjepartscertifiering. Kontrollmyndigheterna kan också justera kontrollfrekvensen för en verksamhet om de bedömer att kontrollfrekvensen som faller ut av riskklassningsmodellen blir för hög eller för låg. Livsmedelsverket har i en vägledning

till kontrollmyndigheterna angett att småskaliga och hantverksmässiga verksamheter i tidigare led som producerar

- upp till 1 ton livsmedel per år bör justeras ned till högst fem kontroller per fem år
- upp till 20 ton livsmedel per år bör justeras ned till högst tio kontroller per fem år.[29]

Livsmedelsverket tar också upp att tillverkare av kosttillskott kan behöva justeras upp. Det beror på att storleken på en verksamhet räknas i ton, men kosttillskott väger relativt lite vilket gör att de kan hamna väl lågt.

I Livsmedelsverkets egen kontroll justerar myndigheten också

- upp kontrollfrekvensen för verksamheter i tidigare led med en produktionsvolym över 30 000 ton per år
- ned kontrollfrekvensen för vissa små styckningsanläggningar.

10.3.1 För de flesta kontrollmyndigheter är justering en ventil att använda i undantagsfall

De kommunala kontrollmyndigheterna hade under 2025

- justerat upp kontrollfrekvensen för totalt 988 verksamheter
- justerad ned kontrollfrekvensen för totalt 857 verksamheter.

Det innebär att de kommunala kontrollmyndigheterna har justerat frekvensen för omkring 2 procent av det totala antalet verksamheter de har ansvar för. Vi ser samtidigt att 203 av 249 kommunala kontrollmyndigheter har använt sig av möjligheten till justering. Det tyder på möjligheten till justering för många kontrollmyndigheter fungerar på ett ändamålsenligt sätt: som en ventil kontrollmyndigheterna kan använda sig av i undantagsfall. Denna tolkning stöds också av fritextsvar i vår enkät till kontrollpersonalen, där många respondenter framhåller att de försöker följa modellen, men i enstaka fall gör justeringar.

Samtidigt finns det enskilda kontrollmyndigheter som sticker ut. Det finns ett par relativt små kontrollmyndigheter som har justerat kontrollfrekvensen för mer än en tredjedel av de verksamheter de har kontrollansvar för. Det framstår som en överanvändning av möjligheterna till justering.

[29] Se https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/762/justering-av-kontrollfrekvens. Hämtat 2026-08-24.

11. Processen med att ta fram modellen

I detta kapitel analyserar vi Livsmedelsverkets arbete med att ta fram den nya modellen.

Kapitlet i korthet:

- Det finns en kritik från branschorganisationerna mot Livsmedelsverkets arbete med att ta fram den nya riskklassningsmodellen. De upplever att de lade mycket tid på att lämna synpunkter, utan att få gehör. Flera branschorganisationer är också tveksamma till att det behövdes en ny modell.
- En förklaring till att branschorganisationerna är missnöjda med processen är att Livsmedelsverket tidigt valde att koppla ihop riskklassningsmodellen med krav på rapportering till EU-kommissionen. Det begränsade handlingsutrymmet och möjligheterna att möta branschernas synpunkter.
- Omkring en fjärdedel av kontrollpersonalen upplever att Livsmedelsverket inte tillhandahöll den information de behövde för att börja arbeta med den nya modellen. Kontrollpersonalen är dock relativt nöjda med den information som Livsmedelsverket tillhandahåller nu.

11.1 Branschorganisationerna är kritiska till arbetet med att ta fram modellen

De branschorganisationer vi har intervjuat är generellt kritiska till Livsmedelsverkets arbete med att ta fram en ny riskklassningsmodell. De upplever att det var en lång process där de la mycket tid på att lämna synpunkter, utan att få något större gehör från Livsmedelsverket.

11.1.1 Flera branschorganisationer är tveksamma till att det behövdes en ny riskklassningsmodell

Svensk Dagligvaruhandel, Visita och LRF framhåller i våra intervjuer att de inte är övertygade om att riskklassningsmodellen behövde göras om från grunden. De bedömer att det kunde ha räckt med mindre justeringar i den gamla modellen, tillsammans med en övergång till efterhandsdebitering.

Svensk Dagligvaruhandel anser att kontrollen hade börjat fungera bra med den gamla modellen. Visita anser att den nya modellen inte löste de utmaningar som Livsmedelsverket angav som skäl till att det behövdes en ny modell, och håller öppet för att det kan vara bättre att gå tillbaka till den gamla modellen. LRF upplever att den gamla modellen var tydligare

och att den nya modellen har skapat nya problem, framför allt för att antalet kontroller stiger snabbt för verksamheter med många olika aktiviteter. LRF anser att Livsmedelsverket kunde ha utgått från den gamla modellen, och möta kraven på EU-rapportering utan att bygga in dessa i själva modellen. Det hade, enligt LRF, besparat organisationens medlemmar oro, tid och kostnader, och sparat pengar inom den offentliga sektorn.

De flesta branschorganisationer vi har intervjuat vill dock inte göra om modellen på nytt från grunden. De ser behov av vissa justeringar, men behåller hellre den nya modellen än börjar ett nytt stort arbete med en ny riskklassningsmodell.

11.1.2 Modellens koppling till kraven på rapportering till EU begränsade handlingsutrymmet

De personer som på Livsmedelsverket arbetade med att ta fram modellen framhåller att det fanns regelbunden avstämning med branschorganisationerna. Det framkommer i våra intervjuer. De uttrycker dock en förståelse för att branschorganisationerna inte känner att de fick det gehör de önskade för sina synpunkter. Livsmedelsverkets beslut att riskklassningsmodellen skulle kopplas ihop med EU-kommissionens krav på rapportering gjorde att det inte fanns särskilt stort utrymme att göra justeringar som mötte branschorganisationernas kritik om att modellen skulle bli krånglig och detaljerad. De medarbetare på Livsmedelsverket som arbetade med att ta fram riskklassningsmodellen framhåller också att branschorganisationerna inte alltid var samstämmiga i sina synpunkter, vilket gjorde det svårt att möta en del synpunkter.

11.1.3 Samarbetet inom Livsmedelsverket hade kunnat fungera bättre

I våra intervjuer med både medarbetare på Livsmedelsverket och med LRF framkommer också att samarbetet inom Livsmedelsverket inte fungerade så bra som man kunde önska. Arbetet med att ta fram den nya riskklassningsmodellen leddes av Avdelningen för råd och reglering (ROR). Livsmedelsverket egen kontroll är dock organiserad inom en annan avdelning, Avdelningen för livsmedelskontroll (LMK). Våra intervjuer inom både Livsmedelsverket och med LRF tyder på att en del problem med riskklassningsmodellen hade kunnat åtgärdats tidigare om samarbetet mellan ROR och LMK hade fungerat bättre. Till exempel beslutade Livsmedelsverket om riskklassning och justeringar av kontrollfrekvensen inom den egna kontrollen för små hantverksmässiga verksamheter kort innan modellen trädde i kraft, vilket enligt LRF skapade stress hos företagen och gjorde det svårt för företagen att uppmärksamma brister i tillämpningen innan modellen trädde i kraft. LRF framhåller att frågan var känd sedan länge och att Livsmedelsverket borde ha klarat av att hitta en lösning tidigare. LRF upplever

också att Livsmedelsverket inte avsatt tillräckliga resurser för att svara på företagens frågor om justeringarna.

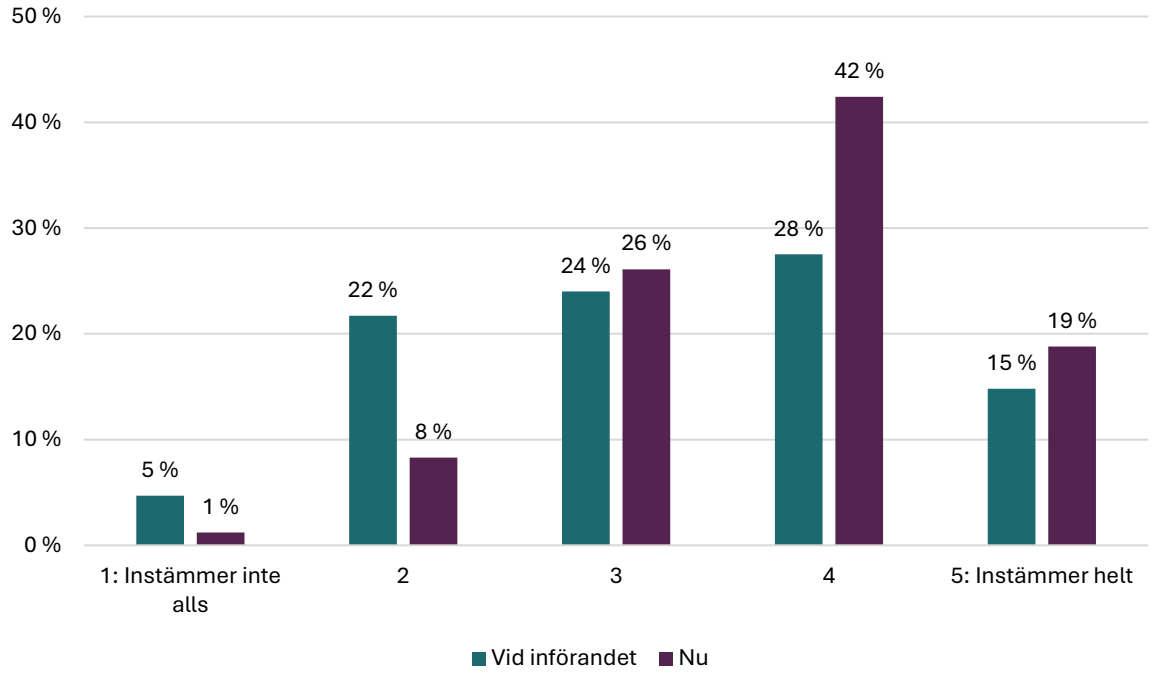
Statskontoret har i en myndighetsanalys av Livsmedelsverket framhållit att det har funnits brister i den interna kommunikationen och samarbetet mellan Livsmedelsverkets centrala styrfunktioner och myndighetens egen kontroll.[30] Frågan om samarbetet mellan myndighetens avdelningar är därmed inte isolerad till riskklassningsmodellen, utan en bredare fråga om styrning och ledning av Livsmedelsverket. Statskontoret rekommenderade i sin analys 2025 att Livsmedelsverket genomför åtgärder för att minska avståndet och ökar förståelsen mellan myndighetens centrala styr- och stödfunktioner och den operativa kontrollverksamheten. Livsmedelsverket har under 2026 initierat ett arbete för att utveckla verksamheten med utgångspunkt i Statskontorets rekommendationer.

11.2 Kontrollpersonalen mer nöjda med informationen nu än vid införandet

Drygt en fjärdedel av kontrollpersonalen upplever att Livsmedelsverket vid införandet av den nya riskklassningsmodellen inte tillhandahöll den information de behövde för att börja arbeta enligt modellen. Det framgår av vår enkät, när vi lägger ihop de som angett 1 eller 2 i figur 18. Drygt 40 procent är dock nöjda med den information de fick (4 eller 5 i figur 18).

[30] Statskontoret (2025). *Myndighetsanalys av Livsmedelsverket*.

Figur 18. Kontrollpersonalens uppfattning om Livsmedelsverket tillhanda-höll/tillhandahåller den information de behöver om riskklassningsmodellen



Frågorna vi ställde löd: *I vilken utsträckning instämmer du i följande utifrån dina erfarenheter:*
- Livsmedelsverket tillhandahöll vid införandet den information jag behövde för att börja arbeta med den nya riskklassningsmodellen
- Livsmedelsverket tillhandahåller nu den information jag behöver för att arbeta enligt riskklassnings-modellen
N=575. Att staplarna inte summerar till hundra procent beror på avrundningar och att 7 respektive 3 procent svarade vet ej.

Kontrollpersonalen är mer nöjda med den information de får nu om riskklassningsmodellen. Knappt tio procent instämmer inte i att Livsmedelsverket tillhandahåller den information de behöver, medan drygt 60 procent gör det.

Små kontrollmyndigheter är mer nöjda än stora med informationen, både vid införandet och nu.

11.2.1 Branschorganisationerna kände sig väl informerade

De branschorganisationer vi har intervjuat upplever över lag att de var väl informerade och insatta i den nya riskklassningsmodellen. Till exempel framhåller både Livsmedelsföretagen (LI) och Svensk Dagligvaruhandel att de fick all information de behövde. Den långa processen med att ta fram en ny modell gjorde också att det fanns gott om tid att informera de egna medlemmarna. LRF framhåller dock att Livsmedelsverkets beslut att justera kontrollfrekven-

sen för små hantverksmässiga verksamheter kom mycket sent. En tidigare lösning av denna fråga hade minskat oron och osäkerheten hos en del företag, och också gjort att det hade funnits mer tid att rätta till fel i justeringarna innan modellen trädde i kraft.

12. Slutsatser och rekommendationer

I detta kapitel redogör vi för våra slutsatser och rekommendationer.

Kapitlet i korthet:

- Vår sammantagna bedömning är att riskklassningsmodellen fungerar hyggligt. Den har flera styrkor, men också svagheter.
- Vi lämnar sex rekommendationer:

1. Livsmedelsverket bör se över möjligheterna att minska antalet aktiviteter i modellen.
2. Livsmedelsverket bör hitta en lösning inom modellen för små hantverksmässiga verksamheter.
3. Livsmedelsverket bör ta ställning till om det finns vissa verksamheter som får fel mängd kontroll.
4. Livsmedelsverket bör följa hur lång tid kontrollerna tar.
5. Livsmedelsverket bör se över utformningen av reduktionen.
6. Livsmedelsverket bör dra lärdom från arbetet med att ta fram riskklassningsmodellen.

12.1 Riskklassningsmodellen fungerar hyggligt

Vår sammantagna bedömning är att den nya riskklassningsmodellen fungerar hyggligt. Det bygger vi bland annat på följande:

- Det finns flera styrkor med den nya modellen, men också ett par svagheter.
- Kontrollpersonalen är mer positiva än negativa till den nya modellen, men det finns inte en bred uppslutning bland kontrollpersonalen om att det den nya modellen skulle vara bättre än den gamla.
- Branschorganisationerna riktar kritik mot modellen, men de flesta vill i dagsläget inte göra om den i grunden.

12.1.1 Styrkor med den nya modellen

Vi ser flera styrkor med den nya modellen:

1. Riskklassningsmodellen lyckas över lag fördela kontrollen på ett ändamålsenligt sätt

Den centrala uppgiften för riskklassningsmodellen är att styra kontrollen dit den ger störst effekt och ge enskilda verksamheter en riskbaserad kontroll i lämplig omfattning. Vi uppfattar att modellen över lag lyckas med denna uppgift. Den nya modellen har lett till färre kontroller för de allra flesta verksamheter, i synnerhet för små verksamheter och verksamheter i sista led. En del verksamheter som hanterar större mängder livsmedel – som grossister och en del större producenter – har dock fått mer kontroll. Vi bedömer att detta ger bättre förutsättningar att fokusera på de största riskerna i livsmedelskedjan, både sett till hälsorisker och risken för att konsumenter blir lurade.

Vi får visserligen signaler från kontrollmyndigheter och branschorganisationer om verksamheter som får för mycket eller för lite kontroll, men vi uppfattar det som skönhetsfläckar som går att rätta till. Vi bedömer att modellen över lag lyckas fördela livsmedelskontrollen på ett ändamålsenligt sätt.

2. Den nya modellen ger lägre avgifter för de flesta företag

Den nya modellen ger totalt sett mindre kontroll, framför allt genom att minska mängden kontroll i sista led och för små verksamheter. Det innebär lägre avgifter för de flesta svenska livsmedelsföretag och andra verksamhetsutövare. Vi ser två år in på den nya riskklassningsmodellen inga indikationer på att det skulle vara motiverat ur livsmedelssäkerhetssynpunkt att på bred front gå tillbaka till en högre kontrollfrekvens i sista led, eftersom en ökad livsmedelskontroll innebär kostnader för både livsmedelsföretag och det offentliga. Det är dock för tidigt att bedöma fullt ut, vilket gör att Livsmedelsverket kan behöva bevaka utvecklingen framöver.

3. Möjligheterna till reduktion fungerar bra

Både kontrollmyndigheterna och branschorganisationerna är över lag nöjda med hur möjligheterna till reduktion för god efterlevnad och tredjepartscertifiering fungerar. Vår analys visar också att företag som har tredjepartscertifiering generellt sett klarar livsmedelskontrollen bättre än andra företag, vilket är en indikation på att kriterierna för reduktion träffar rätt.

4. Modellen fungerar för kontrollmyndigheterna

Kontrollpersonalen är mer positiva än negativa till den nya modellen. Det framgår av vår enkät. Vi tolkar det som att modellen över lag fungerar för kontrollmyndigheterna och är

accepterad bland dem, vilket är centralt. Samtidigt finns det en grupp som är mindre nöjd med modellen och en kritik mot modellen på flera punkter, som bör tas på allvar.

12.1.2 Svagheter med den nya modellen

Vi ser ett par svagheter med den nya modellen:

1. Modellen är detaljerad

Både branschorganisationerna och kontrollpersonalen upplever att modellen är alltför detaljerad. Det gör att den är mer tidskrävande för kontrollorganisationerna än den gamla modellen och svår att förstå för företagen. En anledning till att den är så pass detaljerad är att Livsmedelsverket prioriterade att modellen på ett så rättvisande sätt ska fördela kontroll till olika verksamheter framför att modellen ska vara transparent och enkel att förstå. En annan anledning är att Livsmedelsverket valde att koppla ihop riskklassningsmodellen med de krav som finns på rapportering till EU-kommissionen, för att undvika att kontrollmyndigheterna ska behöva samla in dubbla uppsättningar av information om de verksamheter de kontrollerar. Dessa vägval gör den nya modellen mer detaljerad och tidskrävande än den annars hade behövt vara.

2. Modellen har inte landat bra hos alla branschorganisationer

Den nya riskklassningsmodellen har inte landat bra hos alla branschorganisationer. Flera branschorganisationer framhåller att modellen är för komplicerad och detaljerad, att den borde ge en kontrolltid för varje verksamhet och att den ger för mycket kontroll för ytterligare aktiviteter.

Flera branschorganisationer är också kritiska mot Livsmedelsverkets arbete med att ta fram riskklassningsmodellen. De upplever att de lagt mycket tid på att lämna synpunkter utan att få gehör. Flera branschorganisationer är också tveksamma till att riskklassningsmodellen behövde göras om i grunden och att Livsmedelsverket valde att göra kraven på rapportering till EU-kommissionen till en utgångspunkt för modellen.

De flesta branschorganisationer vill dock inte göra om modellen på nytt från grunden. De ser behov av vissa justeringar, men behåller hellre den nya modellen än börjar ett nytt stort arbete med en ny riskklassningsmodell.

Vår samlade bild är därför att de flesta branschorganisationerna accepterar den nya modellen, men att en dåligt fungerande dialog i arbetet med att ta fram modellen tynger den nya modellens legitimitet bland branschorganisationerna.

12.2 Sex rekommendationer

Vi lämnar sex rekommendationer i Livsmedelsverket fortsatta arbete (se kommande rubriker).

12.2.1 Livsmedelsverket bör se över möjligheterna att minska antalet aktiviteter i modellen

I den nya modellen finns det relativt många och detaljerade aktiviteter som styr riskklassningen av en verksamhet. Det är en central anledning till att branschorganisationerna upplever att modellen är komplicerad och svår att förstå och att kontrollpersonalen upplever den som tidskrävande.

En anledning till att modellen är detaljerad är att Livsmedelsverket har prioriterat att utforma en modell som fördelar kontroll på ett så precist sätt som möjligt. En annan anledning till att aktiviteterna i modellen är detaljerade är att de utgår från de krav på rapportering som EU-kommissionen ställer på medlemsländerna. Vi ser poänger med detta, men det har bidragit till att modellen är tidskrävande och brister i transparens för företagen. Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket ser över möjligheten att minska antalet aktiviteter, förslagsvis genom att skapa bredare kategorier av aktiviteter.

Livsmedelsverket kan då behöva överväga om det går att samla in den information som krävs för rapportering till EU-kommissionen vid sidan av riskklassningsmodellen. Om det visar sig bli en stor administrativ börda på kontrollmyndigheterna och/eller företagen att samla in denna information bör Livsmedelsverket överväga att inom EU-samarbetet driva på för att lätta på kraven på rapportering till EU-kommissionen.

Om Livsmedelsverket ändrar i aktiviteterna kommer dock sannolikt alla berörda verksamheter behöva få ett nytt beslut om riskklassning. Det riskerar att bli administrativt betungande, i första hand för kontrollmyndigheterna. Livsmedelsverket behöver därför göra en konsekvensbeskrivning av eventuella justeringar av aktiviteterna och bedöma om fördelarna överväger nackdelarna. Det kan också finnas skäl att överväga att låta eventuella förändringar i aktiviteterna träda i kraft först i samband med att olika verksamheter av andra skäl ska få ett nytt riskklassningsbeslut.

12.2.2 Livsmedelsverket bör hitta en lösning för små hantverksmässiga verksamheter inom modellen

Det var redan innan modellen trädde i kraft tydligt att små hantverksmässiga verksamheter med många aktiviteter riskerade att få för mycket kontroll med den nya modellens konstruktion. Livsmedelsverket har hanterat detta genom att i den egna kontrollen besluta om ett tak för kontrollfrekvensen för dessa typer av verksamheter. Livsmedelsverket rekommenderar också att de kommunala kontrollmyndigheterna justerar kontrollfrekvensen för dessa verksamheter. Det finns dock en risk att denna lösning leder till bristande likvärdighet. Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket utformar en lösning som är en del av själva modellen – till exem-

pel genom att göra det tak på kontrollfrekvensen för små hantverksmässiga verksamheter som finns inom Livsmedelsverket egen kontroll till en del av själva riskklassningsmodellen.

12.2.3 Livsmedelsverket bör ta ställning till om det finns vissa verksamheter som får fel mängd kontroll

I vår utvärdering har vi fått signaler från kontrollpersonalen att vissa verksamheter får för mycket eller för lite kontroll sett till riskerna i verksamheten. En grupp inom kontrollpersonalen uppfattar att framför allt pizzerior riskerar att få för lite kontroll, eftersom personalen och/eller ägare ofta ändras mellan besöken. Bland svaren på vår enkät framgår samtidigt att vissa transportörer och matmäklare riskerar att få för mycket kontroll, enligt en del respondenter.

Vi får också signaler på att samma aktiviteter kan ge olika mycket kontroll beroende på verksamhetens huvudsakliga inriktning. Till exempel lyfter Livsmedelsföretagen (LI) fram att det är märkligt att vissa aktiviteter ger olika mycket kontroll beroende på om de sker i tidigare led eller sista led (som att mala köttfärs). En liknande fråga inom Livsmedelsverkets egen kontroll är att verksamheter i tidigare led som kräver godkännande, men som också säljer direkt till konsument, får relativt lite kontroll för butiksdelen av verksamheten.

Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket tar ställning till om det finns verksamheter som får fel mängd kontroll, och vilka ändringar i modellen som i så fall skulle vara aktuella.

12.2.4 Livsmedelsverket bör följa hur lång tid kontrollerna tar

Flera branschorganisationer är missnöjda med att den nya modellen inte ger en kontrolltid, utan bara en kontrollfrekvens. Det gör det otydligt hur stora kostnaderna för företagen kommer att bli och riskerar att leda till att kontrollerna kostar olika mycket, beroende på kontrollmyndighet och inspektör. Livsmedelsverket har tagit fram riktvärden för hur lång tid kontroller bör ta, men de är endast vägledande. Ett par branschorganisationer vill därför att Livsmedelsverket fastställer riktvärdena i föreskrifter.

Vi bedömer dock att det också finns ett värde i att det inte är bindande hur lång tid en kontroll ska ta. Det gör det möjligt för kontrollmyndigheterna att planera kontrollen på ett sätt som de anser är lämpligt, och att både lägga mer och mindre tid på enskilda kontroller efter behov.

Totalt sett bedömer vi att kontrollmyndigheternas faktiska fakturerade tid ligger ganska nära vad riktvärdena anger, men att det bör finnas ett visst utrymme att minska den genomsnittliga tiden per kontroll. Det finns dock en betydande variation mellan kontrollmyndigheterna, där en del fakturerar betydligt fler timmar och en del betydligt färre timmar än vad riktvärdena motsvarar. Det vore önskvärt med en större likvärdighet. Ett första steg för att styra mot en

ökad likvärdighet kan vara att systematiskt följa hur många timmar kontrollmyndigheterna lägger på en kontroll. Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket årligen redovisar hur många timmar varje kontrollmyndighet i genomsnitt fakturerar för en planerad kontroll (se kapitel 3 för exempel på hur en sådan analys skulle kunna se ut).

12.2.5 Livsmedelsverket bör se över utformningen av reduktionen

I den gamla modellen kunde verksamheter som uppvisade en god efterlevnad mot livsmedelslagstiftningen få kontrolltiden reducerad med 50 procent. I den nya modellen varierar storleken på reduktionen för god efterlevnad och tredjepartscertifiering mellan riskklasserna, på ett sätt som inte framstår som helt konsekvent. Till exempel kan en verksamhet i sista led få mellan 20 och 50 procent lägre kontrollfrekvens beroende på vilken riskklass som är aktuell för verksamheten.

För verksamheter med många kontroller per år kan det också vara lite för lätt att tappa reduktionen för god efterlevnad, på grund av en enstaka avvikelse vid en av flera årliga kontroller. Det riskerar att leda till en onödig administrativ börda när vissa verksamheter ska få beslut om en ny kontrollfrekvens för att de får respektive tappar reduktionen för god efterlevnad.

Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket ser över utformningen av reduktionen, så att storleken på reduktionen vid god efterlevnad och tredjepartscertifiering blir mer konsekvent och att reduktionen för god efterlevnad blir mer stabil för verksamheter med många kontroller per år.

12.2.6 Livsmedelsverket bör dra lärdom från arbetet med att ta fram riskklassningsmodellen

Det finns ett tydligt missnöje från branschorganisationerna med Livsmedelsverkets arbete med att ta fram den nya riskklassningsmodellen. Branschorganisationerna upplever att de lagt mycket tid på att lämna synpunkter på den nya modellen, men att de fått litet gehör för dessa synpunkter.

En konkret erfarenhet att dra lärdom av är att Livsmedelsverket beslöt att riskklassningen skulle kopplas till den årliga rapporteringen om livsmedelskontrollen till EU-kommissionen. Det skedde för att minska den administrativa bördan med att samla in vissa uppgifter, vilket är en lovvärd ambition. Samtidigt innebär det att modellen oundvikligen blev relativt detaljerad, och att handlingsutrymmet att möta synpunkter från branschorganisationerna blev relativt begränsat. I efterhand framstår det som Livsmedelsverket borde ha diskuterat och förankrat denna utgångspunkt – att koppla riskklassningen till rapporteringskraven – mer grundligt med berörda aktörer.

Vi rekommenderar därför att Livsmedelsverket drar lärdomar från arbetet med att ta fram den nya riskklassningsmodellen, för att i framtida processer bli bättre på att involvera företagen på ett sätt som gör att branschorganisationerna upplever att det finns utrymme att även diskutera mer grundläggande utgångspunkter för ett arbete.

Bilaga 1: Beräkningar

Våra beräkningar av riskklassningsmodellens effekter bygger på de data som kontrollmyndigheterna årligen rapporterar till Livsmedelsverket – den så kallade myndighetsrapporteringen. Vi har i vissa fall kompletterat analyser av myndighetsrapporteringen med data från Livsmedelsverkets egen kontroll.

Under nedanstående rubriker redovisar vi några utgångspunkter för våra beräkningar.

Vi har inte räknat med verksamheter som har tillkommit eller upphört

Vi har i våra beräkningar försökt räkna på hur mycket kontroll verksamheter får med den nya riskklassningsmodellen i förhållande till hur mycket kontroll de fick med den gamla riskklassningsmodellen. Vi har då utgått från den information som finns om enskilda verksamheter 2025 – till exempel vilken huvudsaklig inriktning de har, vilken omfattning de har och hur många kontrollpoäng de har. Om verksamheten fanns även 2022/2023 har vi utgått från att verksamheten såg likadan ut då som den gör 2025. Det är naturligtvis inte sant i varje enskilt fall, det finns många verksamheter som har förändrats på olika sätt. Men vi bedömer att detta antagande bör fungera relativt väl på gruppnivå. Det innebär dock att man inte bör fästa så stor vikt vid det exakta procentsatser, utan snarare se det som ungefärliga indikationer.

Det innebär också att vi inte har räknat med verksamheter som har tillkommit eller upphört under den tidsperiod vi jämför.

Vi har jämfört antalet kontroller 2022 och 2025

När vi räknar på förändringar i antalet kontroller har vi jämfört 2022 med 2025. Det har vi gjort eftersom vi bedömer att detta är två relativt normala år för kontrollen. Under 2023 och 2024 gjorde många kontrollmyndigheter färre kontroller än normalt, eftersom det tog tid för dem att anpassa sig till den nya riskklassningsmodellen. Vi anser därför att 2023 och 2024 är mindre lämpliga att använda som utgångspunkt för beräkningar av antalet kontroller med den gamla respektive den nya riskklassningsmodellen.

Undantaget är de beräkningar där vi använder data från Livsmedelsverkets egen kontroll. För Livsmedelsverkets kontroll har vi bedömt att det blir mest rättvisande att jämföra antalet kontroller 2023 och 2025.

Vi har även jämfört antalet kontrolltimmar

När vi räknar på förändringar i antalet kontrolltimmar har vi oftast jämfört 2022 och 2025. Det har vi gjort för att det ska vara enkelt att jämföra med utvecklingen i antal kontroller. När vi räknar på antalet kontrolltimmar spelar det dock egentligen ingen roll i vilken utsträckning kontrollmyndigheterna har haft förutsättningar att utföra kontrollen. Det går därför även bra att jämföra med år 2023 när det gäller beräkningarna av antal kontrolltimmar.

Den gamla modellen gav ett visst antal kontrolltimmar per år – det som kallades för tilldelad kontrolltid. Den nya modellen ger i stället ett visst antal kontroller per fem år – det som kallas för kontrollfrekvens. För att göra detta jämförbart har vi räknat om kontrollfrekvensen till en årlig kontrolltid i den nya modellen. Det har vi gjort genom att dela kontrollfrekvensen över en femårsperiod med fem, och multiplicera med de riktvärden som Livsmedelsverket har tagit fram för olika typer av verksamheter.

Huvudsaklig inriktning	Riktvärde för kontrolltid
Livsmedelsanläggning i sista led	3 h
Livsmedelsanläggning i tidigare led	3, 5 eller 8 h
Huvudkontor livsmedelsverksamhet	5 h
Dricksvattenanläggningar	4 h
Kontaktmaterialverksamheter	3 h

Riktvärdena stämmer inte fullt ut med hur lång tid en kontroll tar i praktiken. Till exempel är riktvärdet 3 timmar för verksamheter i tidigare led under Livsmedelsverket kontroll som har omfattningen mikro eller liten, medan motsvarande anläggningar med omfattningen stor har riktvärdet åtta timmar. Data från Livsmedelsverkets kontroll visar dock att kontrollerna i genomsnitt tar längre tid än tre timmar på små verksamheter och mindre än åtta timmar på stora. Det gör att beräkningarna av kontrolltid ska tolkas med viss försiktighet.

Om beräkningarna av fakturerade timmar i förhållande till riktvärdena

I kapitel 3 har vi räknat på hur mycket kontrollmyndigheterna har fakturerat för planerad kontroll, i förhållande till hur mycket de borde ha fakturerat om de följde riktvärdena. Vi har då utgått från den totala summa som varje kontrollmyndighet har rapporterat att de har fakturerat för 2025 års planerade kontroll. Vi har jämfört denna summa med vad en teoretisk summa, som vi fått genom att multiplicera antalet utförda kontroller per kontrollmyndighet med riktvärdena för varje enskild kontroll och med myndighetens timtaxa för planerad kontroll.

För att göra det mer överskådligt kan vi ta ett exempel. Hagfors har under 2025 utfört 61 planerade livsmedelskontroller:

- 58 av dessa kontroller skedde på verksamheter i sista led och har riktvärdet 3 timmar
- 3 kontroller skedde på verksamheter i tidigare led och har riktvärdet 5 timmar.

Det innebär att Hagfors om de följde riktvärdena skulle ha fakturerat för 189 timmar kontroll. Hagfors har en timtaxa på 1 391 kronor för planerad kontroll. Det innebär att Hagfors, om myndigheten följde riktvärdena exakt, skulle ha fakturerat 262 899 kronor för planerad livsmedelskontroll

Hagfors har rapporterat till Livsmedelsverket att de fakturerade totalt 263 737 kronor för planerad livsmedelskontroll under 2025. Det innebär att Hagfors har fakturerat 0,3 procent fler timmar för den planerade livsmedelskontrollen än vad som hade varit fallet om de exakt hade följt riktvärdena.

Vi har i dessa beräkningar bara räknat på planerad kontroll på livsmedelsverksamheter. Vi har inte räknat med kontroll och avgifter som gäller dricksvattenanläggningar och kontaktmaterialverksamheter.

Definitioner av olika typer av verksamheter

I rapporten redogör vi för hur olika typer av verksamheter har påverkats av den nya riskklassningsmodellen. Så här har vi definierat olika typer av verksamheter i våra beräkningar, utifrån den information som myndigheterna använder för att riskklassa verksamheter.

Restaurang, catering och bar

- Verksamhetstyp *restaurang, catering- och barverksamhet*.
- Huvudaktivitet *servering av livsmedel*.
- De verksamheter som har mer än en huvudaktivitet har vi inte räknat med.

Detaljhandel

- Verksamhetstyp *detaljhandel*
- Huvudaktivitet *försäljning av livsmedel*
- Vi har räknat med verksamheter även om de har fler än en huvudaktivitet.

Offentliga kök

- Verksamhetstyp *restaurang-, catering- och barverksamhet*
- Huvudaktivitet *tillhandahållande av offentliga måltider*
- De verksamheter som har mer än en huvudaktivitet har vi inte räknat med.

Transport och lagring i sista led

- Huvudsaklig inriktning *sista led*
- Verksamhetstyp *transport och lagring*
- Vi har räknat med verksamheter även om de har fler än en huvudaktivitet.

Grossister

- Verksamhetstyp *partihandel*
- Huvudaktivitet *grossistverksamhet*
- Vi räknar inte med verksamheter som har andra huvudaktiviteter, med undantag för *transport* och/eller *lagring (lagring utöver egna råvaror och produktion*. Om verksamheter har både *grossistverksamhet* och *transport* och/eller *lagring (lagring utöver egna råvaror och produktion* men inga andra huvudaktiviteter räknar vi med verksamheten.

Livsmedelsproducenter (kommunal kontroll)

- Endast verksamheter under kommunal kontroll.
- En eller flera av verksamhetstyperna a*nnan livsmedelsframställning; beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker; framställning av drycker tillverkning av bageri- och mjölprodukter, tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse; utvinning av vegetabiliska oljor och fetter; ägg och äggprodukter; råmjölk, obehandlad mjölk, råmjölksbaserade produkter och mjölkprodukter; fiskeriprodukter; levande musslor; grodlår och sniglar; behandlade magar, blåsor och tarmar; kollagen; gelatin; utsmält djurfett och fettgrevar; köttprodukter; malet kött, köttberedningar och maskinurbenat kött; högförädlade produkter; kött från tama hov- och klövdjur; kött från fjäderfä och hardjur; kött av hägnat vilt; kött av frilevande vilt.*
- Vi har räknat med verksamheter även om de har fler än en huvudaktivitet.

Små hantverksmässiga producenter och stora producenter med låg risk (både kommunal kontroll och Livsmedelsverkets kontroll)

I rapporten räknar vi särskilt på effekterna för

- små hantverksmässiga verksamheter (omfattningsklass mikro, minst 26 kontrollpoäng)
- stora producenter med låg risk (omfattningsklass stor, högst 25 kontrollpoäng).

Vi har i dessa beräkningar haft samma utgångspunkter om under föregående rubrik om livsmedelsproducenter, men även inkluderat verksamheter som ligger under Livsmedelsverkets kontroll.

Transport och lagring i tidigare led

- Verksamhetstyp *transport och lagring*
- Huvudaktivitet *transport* och/eller *lagring (lagring utöver egna råvaror och produktion)*
- De verksamheter som har andra huvudaktiviteter har vi inte räknat med.

Bilaga 2: Enkäten

Vi skickade ut en enkät till inspektörer och chefer på samtliga kontrollmyndigheter som berörs av den nya riskklassningsmodellen. Det handlar alltså om en totalundersökning. Enkäten gick ut 12 maj 2026, med ett sista svarsdatum 29 maj. Efter tekniska problem för vissa respondenter förlängde vi svarstiden en vecka. Totalt svarade 575 av 956 personer på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på omkring 60 procent.

Totalt fick 1020 personer enkäten, men 64 av dessa registrerades som en hård studs. Detta innebär att mejlet inte kan levereras permanent, till exempel för att e-postadressen inte finns, domänen är felaktig eller mottagarservern avvisar adressen. En förklaring till de hårda studsarna kan vara att vi använde ett register med epost-adresser som Livsmedelsverket samlade in hösten 2025, vilket innebär att en del personer kan ha bytt arbete mellan att registret samlades in och vi skickade ut enkäten. Vi valde att använda detta register för att inte på nytt belasta kommunerna med den administration det innebär att samla in aktuella kontaktuppgifter, så nära inpå vår senaste insamling.

Enkäten hade två delar: en som handlade om riskklassningsmodellen och en som handlade om Livsmedelsverkets stöd till de kommunala kontrollmyndigheterna vad gäller kontroll för att motverka fusk. Vi la ihop dessa två enkäter för att minska den administrativa bördan på kommunerna. I frågeformuläret nedan redovisar vi frågorna som gällde riskklassningsmodellen.

Frågeformulär

1. **Hur tycker du att den nya riskklassningsmodellen fungerar generellt, om du tänker på ditt arbete det senaste året?**
   Svarsalternativ: Femgradig skala från mycket dåligt till mycket bra. Även vet ej.

2. **Har du arbetat med livsmedelskontroll enligt den gamla riskklassningsmodellen, det vill säga den modell som gällde till och med 2023?**
   Svarsalternativ: Ja/nej. Även vet ej.

3. **Om du tänker på ditt arbete nu under 2026 – hur tidskrävande är det att arbeta enligt den nya riskklassningsmodellen jämfört med den gamla riskklassningsmodellen?**
   Svarsalternativ: Femgradig skala (betydligt mindre tidskrävande, något mindre tidskrävande, ungefär lika tidskrävande, något mer tidskrävande, betydligt mer tidskrävande). Även vet ej.

4. **Hur tycker du att den nya riskklassningsmodellen fungerar jämfört med den tidigare riskklassningsmodellen?**
   Svarsalternativ: Femgradig skala från mycket sämre till mycket bättre. Även vet ej

5. **I vilken grad anser du att riskklassningsmodellen…**
   a) styr kontrollen dit den ger störst effekt?
   b) bidrar till en likvärdig livsmedelskontroll i hela landet?
   c) skapar förutsättningar för att upptäcka avsiktliga överträdelser mot livsmedelslagstiftningen?
   d) skapar förutsättningar för en riskbaserad kontroll av kontaktmaterialverksamheter?

   Svarsalternativ: Femgradig skala från inte alls till i mycket hög grad. Även vet ej.

6. **Hur ser du på den kontrollfrekvens riskklassningsmodellen ger…**
   a) för verksamheter i sista led
   b) för verksamheter i tidigare led
   c) för huvudkontor
   d) för dricksvattenanläggningar
   e) för kontaktmaterialverksamheter

   Svarsalternativ: Skala för låg, lagom, för hög. Även ej aktuellt/vet ej.

7. **Ge gärna ett eller flera exempel på typer av verksamheter som du upplever att den nya riskklassningsmodellen ger för lite kontroll.**
   Svarsalternativ: Fritext.

8. **Ge gärna ett eller flera exempel på typer av verksamheter som du upplever att den nya riskklassningsmodellen ger för mycket kontroll.**
   Svarsalternativ: Fritext

9. **I vilken utsträckning instämmer du i följande utifrån dina erfarenheter:**
   a) Livsmedelsverket tillhandahöll vid införandet den information jag behövde för att börja arbeta med den nya riskklassningsmodellen
   b) Livsmedelsverket tillhandahåller nu den information jag behöver för att arbeta enligt riskklassningsmodellen

   Svarsalternativ: Femgradig skala från instämmer inte alls till instämmer helt. Även vet ej.

10. **I vilken utsträckning upplever du att din kontrollmyndighet har gjort egna anpassningar och justeringar vad gäller hur ni tillämpar riskklassningsmodellen?**

    Svarsalternativ: Femgradig skala från inte alls till i mycket hög utsträckning. Även vet ej/kan ej svara. Verbalisera bara 1 och 5. Möjlighet till fritextkommentar.

11. **Ta ställning till följande påståenden som gäller reduktion av kontrollfrekvens:**

a) Kriterierna för att ge en verksamhet reduktion till följd av god efterlevnad är väl utformade
b) Kriterierna för att ge en verksamhet reduktion till följd av tredjepartscertifiering är väl utformade

Svarsalternativ: Femgradig skala från instämmer inte alls till instämmer helt. Även vet ej/kan ej svara.

12. Hur upplever du storleken på den reduktion en verksamhet kan få?

a) Reduktionen till följd av god efterlevnad är generellt sett…
b) Reduktionen till följd av tredjepartscertifiering är generellt sett…

Svarsalternativ: För liten, lagom, för stor. Vet ej/vill ej svara.

13. Innan du avslutar enkäten: har du andra kommentarer om den nya riskklassningsmodellen?

[fritext]


Livsmedelsverket